

Landskapsarkitekten som kommunikatör

Möjligheter och utmaningar med formgivning av
miljöer som kommunikationsmedel

Sandra Andersson

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Landskapsarkitektprogrammet - Uppsala
Uppsala 2021

Landskapsarkitekten som kommunikatör – Möjligheter och utmaningar med formgivning av miljöer som kommunikationsmedel

The landscape architect as a communicator – Mains and means in communication through design of environments

Sandra Andersson

Handledare:	Viveka Hoff, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Examinator:	Anna Persson, Sveriges Lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land
Omfattning:	15 hp
Nivå och fördjupning:	Grundnivå, G2E
Kurstitel:	Självständigt arbete i landskapsarkitektur
Kurskod:	EX0861
Program/utbildning:	Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala
Kursansvarig inst.:	Institutionen för stad och land
Utgivningsort:	Uppsala
Utgivningsår:	2021
Omslagsbild:	Sandra Andersson
Upphovsrätt:	Alla bilder i arbetet används med erforderliga tillstånd.
Elektronisk publicering:	https://stud.epsilon.slu.se
Nyckelord:	inkludering, landskapsarkitekt, design, formgivning, symbolik, kommunikation, Skogskyrkogården, Jay Appleton, miljöpsykologi

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

Detta arbete har undersökt landskapsarkitektens möjligheter och utmaningar att kommunicera genom formgivning av miljöer med utgångspunkt i en undersökning av Skogskyrkogårdens symboliskt gestaltade landskap. Genom en litteraturoversikt undersöktes arkitekternas visioner med Skogskyrkogårdens gestaltning och hur deras visioner förmedlats till mottagaren genom visuella upplevelser. En analys av gestaltningen genomfördes genom Jay Appletons (1996) analysmodell med utgångspunkt ur teorierna om *The Prospect and Refuge* och *The Habitat Theory*. Målet var att undersöka vilka delar av gestaltningen som en majoritet av platsens besökare uppfattar och vilka som i stället inte kunnat anses vara allmängiltiga. Resultaten landade i en diskussion som belyste svårigheterna att i ett pluralistiskt samhälle använda sig av formgivning baserat på kulturella och historiska symboler, där formgivning som i stället baseras på miljöpsykologins kunskaper om människans uppfattningar av miljöer, ansågs mer allmängiltiga.

Nyckelord: inkludering, landskapsarkitekt, design, formgivning, symbolik, kommunikation, Skogskyrkogården, Jay Appleton, miljöpsykologi

Abstract

This essay investigates how landscape architects are able to communicate through design and what mains and means they may confront in their practice. The subject of the investigation is the Woodland Cemetery in southern Stockholm, known to be a landscape designed with symbolic impact. A literature summary has been the main method of investigation with the purpose to visualize the visions of the creators of the Woodland Cemetery and their chosen design. An analysis has also been applied to examine what areas of the landscape of the Woodland Cemetery that communicate with the main part of the visitors through its design. Two theories by Jay Appleton (1996) called *The Prospect and Refuge* and *The Habitat Theory* have been applied to the investigation as well as an analytical model that derives from the two theories. The investigation ended up in a discussion about difficulties to communicate through design that use cultural or historical symbolism in a pluralistic society. The use of design based on knowledge in environmental psychology showed instead itself to be an area of more possibilities.

Keywords: inclusive society, landscape architect, design, symbolism, communication, the Woodland Cemetery, Jay Appleton, environmental psychology

Innehållsförteckning

Figurförteckning.....	6
1. Inledning.....	8
1.1. Syfte och frågeställning	10
1.2. Metod och genomförande.....	10
1.3. Avgränsningar	13
2. Bakgrund och teoretiskt ramverk	15
2.1. Skogskyrkogården i nutid	16
2.2. Skogskyrkogårdens tillkomsthistoria	16
2.3. Jay Appleton – The Experience of Landscape.....	17
2.4. Kommunikation genom design	18
3. Analys	20
3.1. Analysmodell	21
3.1.1. The Symbolism of the Prospect.....	21
3.1.2. The Symbolism of the Refuge	24
3.1.3. Surfaces and Horizons	25
3.2. Val av analysområden	27
3.3. Korsets väg – analys	29
3.4. Sju brunnars stig - analys	34
4. Resultat.....	39
4.1. Litteraturoversikt	40
4.1.1. Visioner och visuella upplevelser av gestaltningen	42
4.2. Korsets väg - analysresultat	50
4.3. Sju brunnars stig - analysresultat	52
4.4. Sammanfattning av resultaten med stöd av det teoretiska ramverket	54
5. Diskussion.....	57
5.1. Resultatdiskussion.....	57
5.2. Metoddiskussion.....	59
6. Slutsatser - Landskapsarkitekten som kommunikatör.....	60
Referenser.....	61

Figurförteckning

Figur 1. Skogskyrkogården idag	16
Figur 2. Utmaningar med att kommunicera genom formgivning av miljöer.....	19
Figur 3. Direkt utsikt – Panorama.....	21
Figur 4. Direkt utsikt - Avbrutet panorama.	22
Figur 5. Vertikal vy.....	22
Figur 6. Defekt vy.....	23
Figur 7. Primärt fördelaktigt läge	23
Figur 8. Sekundärt fördelaktigt läge.	24
Figur 9. Portaler ger bra skydd	25
Figur 10. Vattenyta och siktmöjligheter	26
Figur 11. Karta av Skogskyrkogården med områden inkluderade i analysområdena	28
Figur 12. Korsets vägs analysområde.....	29
Figur 13. Vy 1.....	30
Figur 14. Vy 2.....	31
Figur 15. Vy 3.....	32
Figur 16. Vy 4.....	33
Figur 17. Sju brunnars stigs analysområde.....	34
Figur 18. Vy 1.....	35
Figur 19. Vy 2.....	36
Figur 20. Vy 3.....	37
Figur 21. Vy 4.....	38
Figur 22. Skogskyrkogården med områden.....	41
Figur 23. Entrén till Skogskyrkogården.....	42
Figur 24. Korsets väg.....	43
Figur 25. Granitkorset på Korsets väg.....	43
Figur 26. Heliga korsets, Trons och Hoppets kapell.....	44
Figur 27. Heliga korsets kapell samt Uppståndelsemonumentet.....	45
Figur 28. Det öppna landskapet.....	46
Figur 29. Almhöjden samt meditationslundan.....	47
Figur 30. Sju brunnars stig mot Uppståndelsekapellet	48
Figur 31. Sju brunnars stig med varierande vegetation..	48

Figur 32. Sju brunnars stig, sänkt marknivå och Uppståndelsekapellets murar. ...	49
Figur 33. Granitkorset.....	50
Figur 34. Det Heliga Korsets kapells portiks arkitektur.	51
Figur 35. Uppståndelsemonumentet gjort av Johan Lundqvist.	51
Figur 36. Uppståndelsekapellet.....	53

1. Inledning

En viktig yrkesgrupp i skapandet av hållbara och inkluderande miljöer och som strävar mot ett hållbart samhälle, är landskapsarkitekten (Sveriges Arkitekter u.å.; SACO u.å.). Den gestaltande landskapsarkitektens arbete består av att gestalta offentliga miljöer där design och formgivning är en viktig beståndsdel av arbetet. Design är en typ av kommunikationsmedel där det formgivna elementets form kommunicerar med mottagaren (Kazmierczak 2003). Inget formgivet element är fritt från att skapa associationer hos betraktaren (Robinson 2016:38) och på så vis är det formgivna elementet en kommunikation mellan designerns vision, det formgivna elementets design och den som ska mottaga designen (Kazmierczak 2003).

För att landskapsarkitekten ska kunna skapa miljöer som är inkluderande behöver landskapsarkitekten en uppfattning om hur miljöer upplevs av människan. Miljöpsykologin har utvecklat ett antal teorier för att förstå människans uppfattning, tolkning och upplevelser av de miljöer hon befinner sig i. En miljöpsykologisk teori som har använts av landskapsarkitekter sedan dess publikation (Appleton 1996) är Jay Appletons litterära verk *The Experience of Landscape* (1975). Appleton (1996) påstår att människans upplevelser och estetiska preferenser för vissa miljöer är kopplat till människans biologiska arv och att människan utvärderar miljöer genom den symbolik som element som finns i miljön kommunicerar. Teorin ger en uppfattning om människans generella uppfattning, vilket kan säga något om hur en miljö kan uppfattas av en majoritet av människor. Kunskaper om miljöpsykologi kan av denna anledning ses som en hörnsten i arbetet mot att skapa inkluderande miljöer för alla människor.

Däremot är det inte enbart det biologiska arvet som formar människans uppfattning av miljöer. För att en formgiven miljö ska kunna förstås och tolkas av den som betraktar den underlättar det om den som skapat och den som ska uppleva miljön har samma kulturella bas (Treib 2011). Landskapsarkitekten som formgivare av miljöer möter på så sätt utmaningar i att skapa miljöer där alla människor förståelse är inkluderad.

Ett storskaligt gestaltat landskap söder om Stockholm är Skogskyrkogården (Johansson 1996). Begravningsplatsen ses som en unik kulturmiljö där landskapet och byggnaderna skapar en helhetsupplevelse genom symboliska element i gestaltningen (Kyrkogårdsförvaltningen 2015:9). Detta arbete kommer därför att utgå från Skogskyrkogårdens gestaltning för att undersöka gestaltningens förmåga att kommunicera genom symbolik med en majoritet av platsens besökare. Som ett gestaltat landskap kan platsen bidra med många lärdomar om landskapsarkitekters möjligheter och utmaningar att via formgivning av miljöer kommunicera med majoriteten av besökarna.

1.1. Syfte och frågeställning

Denna uppsats undersöker den visuella kommunikationen mellan landskapsarkitektens formspråk och besökarens uppfattning av gestaltningen. Undersökningens syfte är att lyfta fram landskapsarkitektens möjligheter och utmaningar att kommunicera via formgivning av miljöer. Målet med arbetet är att formulera slutsatser om vilka former av gestaltning som är lättare och svårare att tolka för majoriteten av besökarna av en plats. Det är viktigt att undersöka detta samband för att förstå hur landskapsarkitekter använder design för att kommunicera. Landskapsarkitekten som skapar av offentliga miljöer, kan på så sätt ta lärdom och göra ställningstaganden för att undvika att formge miljöer som inte inkluderar majoritetens förståelse för de formgivna miljöerna.

Två forskningsfrågor har formulerats för undersökningen:

- Vad har arkitekterna av Skogskyrkogården velat förmedla med gestaltningen och hur kommuniceras det genom visuella upplevelser?
- Vilka designlösningar är starkare kommunikativa visuella element, som kan uppfattas av majoriteten av människor och vilka kan ses som svagare, genom ett behov av mer bakomliggande information för att förstå dem?

1.2. Metod och genomförande

Arbetets metod har utgjorts av en analys och en litteraturoversikt. Litteraturoversiktens mål var att svara på den första forskningsfrågan: *Vad har arkitekterna av Skogskyrkogården velat förmedla med gestaltningen och hur kommuniceras det genom visuella upplevelser?* genom att sammanfatta det litteraturen redovisat om Skogskyrkogårdens gestaltning och arkitekternas visioner med den. Valet av en litteraturoversikt som en del av metoden ansågs lämplig med tanke på att litteraturen bottenar i forskning och lång erfarenhet inom området där goda kunskaper om Skogskyrkogårdens gestaltning och arkitekternas visioner gått att identifiera.

Litteraturen som undersöktes bestod av fem verk av fyra författare: *Tallum* av arkitekturhistorikern Bengt O.H. Johansson (1996), *The Woodland Cemetery: toward a spiritual landscape* av arkitekturprofessorn från University of Florida, Caroline Constant (1994), *Sigurd Lewerentz arkitekt* av arkitekten Janne Ahlin

(1985) samt två artiklar av den australiensiske arkitekturprofessorn i emeritus Marc Treib med namnen: *Constructing Significance* (1994) och *Woodland Cemetery – A Dialogue of Design and Meaning* (1986). Alla publikationer ansågs av vetenskaplig relevans för arbetets trovärdighet med bakgrund i författarnas ställning som arkitekter, arkitekturprofessorer eller forskare inom området. Valet av dessa publikationer gjordes för att de ansågs väl valda för att svara på den första frågeställningen genom deras redogörelse för gestaltningen och platsens symboliska värden.

Litteraturoversikten presenteras i resultatkapitlet där resultaten på den första forskningsfrågan sammanfattas i direkt samband med litteraturoversiktens redogörelser. Litteraturoversikten presenteras med stöd av fotografier i färg för att på ett tydligt sätt redovisa gestaltningens utformning. Fotografierna togs i samband med platsbesök på Skogskyrkogården.

Den andra delen av arbetet genomfördes genom analyser av två valda analysområden inom Skogskyrkogården. En analysmodell användes för att genomföra analyserna med bakgrund i Jay Appletons teoretiska verk: *The Experience of Landscape* (1975) där en nytryckt version med namnet *The Experience of Landscape – Revised Edition* (1996) användes. Analysmodellen har Appleton formulerat utifrån två teorier som presenteras i samma litterära verk, med namnen: *The Theory of Prospect and Refuge* och *The Habitat Theory*. Teorierna utgår från att människans biologiska arv påverkar hennes tolkning och uppfattning av landskap och redovisar människans generella upplevelser och preferens för miljöer med bakgrund i miljöpsykologin. Av denna anledning ansågs teorierna och analysmodellen som botten ur teorierna som relevanta för att svara på den andra forskningsfrågan: *Vilka designlösningar är starkare kommunikativa visuella element, som kan uppfattas av majoriteten av människor och vilka kan ses som svagare, genom ett behov av mer bakomliggande information för att förstå dem?*

Analysmodellen ansågs även av relevans för arbetet genom att den möjliggjorde att identifiera element i landskapet som kunde värderas som starka visuella element. Dessa element menar Appleton (1996) uppmärksammas genom dess förmåga att erbjuda goda möjligheter till sikt, skydd och gömställen och människan uppmärksammar dem med bakgrund i hennes biologiska arv. Modellen ansågs på så sätt kunna identifiera element i landskapet som var allmängiltiga, vilket med stöd i arbetets syfte och frågeställningar motiverade valet av analysmodellen och teorierna. Analysmodellens uppbyggnad presenteras utförligt i samband med analyserna i Analyskapitlet.

Analysmodellen kunde däremot inte värdera de element som inte kommunicerar med människan genom hennes biologiska arv, utan som i stället kommunicerar med hennes genom kulturella och historiska symboliska referenser. Ett flertal sådana element identifierades inom analysen, där de med sitt formspråk inte ansågs värderas fullt ut inom analysmodellens ramar. Dessa element identifierades på så sätt som svagare visuella kommunikativa element med tanke på att de inte stöddes av analysmodellen som en modell för människans allmängiltiga uppfattningar. Detta gjorde med andra ord att både starka kommunikativa visuella element, de allmängiltiga och svagare kommunikativa visuella element, de som kräver en kulturell och historisk förståelse, kunde identifierad inom analysmodellen.

Analysområdena valdes med bakgrund i den litteraturen från litteraturöversikten visat av arkitekternas visioner med gestaltningen samt genom en avvägning av områdenas geografiska förhållande till varandra. Med tanke på att analysmodellen krävde att analyser gjordes på fotografier var det av stor vikt att inom varje fotografi inbegripa så stora delar av gestaltningen som möjligt för att ge en fullständig bild av gestaltningen. Valet av analysområden redovisas mer utförligt i samband med analyserna i Analyskapitlet.

Analyserna genomfördes på fotografier, i enighet med Appletons användande av analysmodellen på tvådimensionella underlag (Appleton 1996:78), från de två valda analysområdena inom Skogskyrkogården. Appleton har inte redogjort för om analyserna borde genomföras på svartvita eller färgade fotografier. För att underlätta redovisningen av analyserna som krävde att vissa markeringar på fotografierna gjordes, blev valet av denna anledning att göra analysfotografierna svartvita. Fotografierna togs på platsen under platsbesök på Skogskyrkogården.

Analyserna genomfördes inom ett analysområde i taget, på fyra fotografier i en sekvens vilket är det antal analyser som arbetets omfång ansetts ge utrymme till. Under fotografierna redovisades en sammanfattande lista av de identifierade element som analysen resulterat i och som kunde fungera som ett stöd i avläsningen av analyserna på fotografierna. Denna lista redovisade även de för arbetets andra frågeställning mest relevanta resultaten: identifieringen av de starkare kommunikativa visuella elementen och de svagare kommunikativa visuella elementen.

I resultatkapitlet kunde sedan resultaten från litteraturöversikten och resultaten från analyserna jämföras, för att enligt arbetets syfte lyfta fram de former av kommunikativ formgivning som kan uppfattas av en majoritet av människorna och den som inte kan anses vara allmängiltig. Resultaten kunde dessutom med stöd från ett teoretiskt ramverk som presenterades i bakgrundskapitlet, diskutera de

utmaningar och möjligheter landskapsarkitekten möter i kommunikationen genom formgivning av miljöer. Det teoretiska ramverket fungerade på så sätt som ett stöd till analysresultaten och nyanserade arbetets slutsatser.

Forskaren inom visuell kommunikation och design Elzbieta T. Kazmierczaks artikel *Design as Meaning Making: From Making Things to the Design of Thinking* (2003) och landskapsarkitekten och forskaren Bernard St-Denis (2020) *Meanings in landscape architecture: do the means fulfil the aims?* valdes för att huvudsakligen utgöra det teoretiska ramverkets innehåll. Artiklarna valdes för att de på ett informativt sätt redovisar möjligheter och utmaningar som kommunikation genom design innebär och ger en bild av formgivares skyldigheter mot mottagaren av designen. Det ansågs relevanta för uppgiften att stödja analysresultaten och svara på arbetets syfte.

1.3. Avgränsningar

Arbetet avgränsades till att geografiskt undersöka den landskapsarkitektoniska platsen Skogskyrkogården, som valts med tanke på platsen som ett storskaligt formgivet landskap med vilja att kommunicera via symbolik. Skogskyrkogården ansågs av denna anledning som ett landskapsarkitektoniskt projekt med goda möjligheter att stödja arbetets syfte.

Med tanke på att Skogskyrkogårdens är ett storskaligt gestaltat landskap presenteras gestaltningen utifrån de områden som återkommer i litteraturöversiktens litteratur där områden som inte nämns inte ansetts gå att bedöma. Ett urval har också gjorts utifrån områdenas geografiska utsträckning inom Skogskyrkogården där valet av analysområden har behövt begränsas till områden med goda förbindelser till varandra. Ett område som litteraturen nämnt flertalet gånger men som inte ansetts vara beläget i närheten av de andra områdena är *Skogskapellet*, som av denna anledning inte har inkluderats i arbetet. Antalet analysområden avgränsades till två där ett flertal av litteraturens nämnda områden inkluderats. Detta antal sågs som det antal analyser som var möjliga att genomföra utifrån de ramar om tid och omfång som arbetet behövt ta hänsyn till.

En tematisk avgränsning av arbetet gjordes genom att huvudsakligen fokusera på kommunikationen mellan arkitekternas gestaltning och besökarnas visuella upplevelser av den. Andra sinnesintrycks påverkan på upplevelserna behandlades inte i arbetet. Arbetet avgränsades även genom att huvudsakligen undersöka de visuella upplevelserna av Skogskyrkogårdens gestaltning där de visuella upplevelserna

framför allt är kopplade till den symboliska upplevelse som formen av elementen kommunicerar. Andra aspekter av utformning som elementens färg och storlek kommer därför inte att undersökas som en del av arbetet.

Arbetet har även avgränsats till att genomföra analyser med bakgrund i ett teoretiskt verk: Jay Appletons, *The Experience of Landscape* (1975) där arbetet utgår från en nyutgåva, utgiven år 1996. Arbetet avgränsades till två av Appletons (1996) teorier om *The Theory of Prospect and Refuge* och *The Habitat Theory* samt en analysmodell med bakgrund i samma teorier. En tredje teori som ingår i analysmodellen *The Theory of the Hazard* har inte inkluderats i arbetet med tanke på att den inte ansetts identifiera element i landskapet som arbetets syfte strävat mot och som därför inte ansetts vara av relevans för undersökningen. Analysmodellen med bakgrund i de andra två teorierna, synliggör element i landskapet som människan uppmärksammar genom dess symbolik (Appleton 1996). Analysmodellen och teorier sågs av denna anledning som väl valda för arbetets syfte där analysmodellens resultat visar på människans generella uppfattning av miljöer med bakgrund i hennes biologiska arv.

2. Bakgrund och teoretiskt ramverk

En bakgrund till platsen för studien, Skogskyrkogården, introduceras inledningsvis genom en presentation av platsen idag under delkapitel 2.1 följt av en kortare sammanfattning av Skogskyrkogårdens historiska tillkomst under delkapitel 2.2. Dessa delkapitel följs av två delkapitel som fungerar som arbetets teoretiska ramverk och som kommer nyansera resultaten i resultatkapitlet.

Under delkapitel 2.3 presenteras det första teoretiska perspektivet utifrån Jay Appletons teorier om människans generella uppfattningar av miljöer med bakgrund i hennes biologiska arv. Detta teoretiska perspektiv presenteras som en bakgrund till den analysmodell som är uppbyggd utifrån teorierna och som appliceras inom Analyskapitlet.

Avslutningsvis presenteras ett delkapitel 2.4 om kommunikation genom design, som är det teoretiska ramverk som senare appliceras inom resultatkapitlet för att stödja och nyansera analysresultaten. Detta teoretiska ramverk belyser arbetet med kommunikation genom design och ger ett perspektiv på de möjligheter och utmaningar formgivaren möter i sin praktik.

2.1. Skogskyrkogården i nutid

Skogskyrkogården är belägen i Enskede söder om Stockholm och är en av Sveriges största aktiva begravningsplatser på nära 100 hektar (Kyrkogårdsförvaltningen 2015:10). Närmare 300 000 personer är idag gravsatta på Skogskyrkogården (ibid.) där den religiösa bakgrunden varierar (Skogskyrkogården 2015a). Sedan år 1994 är Skogskyrkogården klassat som ett världsarv enligt UNESCO (Skogskyrkogården 2015b). Skogskyrkogården är i och med deltagandet på världsarvslistan den enda begravningsplatsen i världen att klassas som ett världsarv (Kyrkogårdsförvaltningen 2015:9). Begravningsplatsen ses som en unik kulturmiljö där landskapet och byggnaderna har samma betydelse för att skapa den symboliska helhetsupplevelsen som arkitekterna Gunnar Asplund (1885-1940) och Sigurd Lewerentz (1885-1975) strävade mot (Kyrkogårdsförvaltningen 2015:9). Denna helhetsupplevelse och platsens stämning skapas genom landskapsarkitekturens och byggnadsarkitekturens gemensamma estetiska språk (ibid.).

Figur 1. Skogskyrkogården idag. Sju brunnars stig med gravkvarter inom skogen i den vänstra bilden och Almhöjden med utsikt från det Heliga korsets kapells portik i den högra bilden. (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18)

2.2. Skogskyrkogårdens tillkomsthistoria

Under slutet av 1800-talet behövde Stockholm fler begravningsplatser som ett resultat av industrialismens urbanisering (Constant 1994:2). För att råda bot på bristen på begravningsplatser, utlystes år 1915 en tävling om Stockholms nya begravningsplats, som senare kallades *Skogskyrkogården* (Johansson 1996). Tävlingsens ramverk speglade influenser för begravningsplatser från Tyskland där skogen som begravningsplats nyttjades (Constant 1994:32). Av denna anledning

ombads tävlingsdeltagarna att ta hänsyn till platsens befintliga estetiska värden i den skogsklädda miljön och bevara den ursprungliga landskapskaraktären (ibid.).

Gunnar Asplund och Sigurd Lewerentz var två arkitekter som valde att delta i tävlingen med det gemensamt förslaget *Tallum* (Constant 1994:32). Namnet på förslaget syftade till den tallskog som den ursprungliga platsen var beklädd av vilket underströk deras vilja att utgå från platsens befintliga förutsättningar i deras gestaltning. Förslaget förmedlade gravkvarter med stigar som infogades i den ursprungliga tallskogen (ibid.). Asplund och Lewerentz tillropades rätten att utforma begravningsplatsen i augusti år 1915 (Johansson 1996:16).

2.3. Jay Appleton – The Experience of Landscape

Appleton (1996) utgår från evolutionen för att förklara att människan har liknande grundläggande beteenden och drifter som många arter av djur. Människans reaktioner och uppfattningar av miljöer har på så sätt att göra med vårt biologiska arv. Människans preferens för vissa miljöer påstår Appleton (1996) kan förklaras av hennes tolkning av miljöns förmåga att gynna hennes överlevnad. Tolkningen säger ingenting om miljöns faktiska möjligheter att stödja hennes överlevnad utan bygger snarare på en identifiering av element i miljön som människan tolkar som symboler som kan bidra till den. Denna teori kallar Appleton för *The Habitat Theory* och som tar fasta på att människans tolkningar av miljöer har ett ursprung i hennes biologiska arv.

En av de viktigaste förutsättningarna för överlevnad enligt Appleton (1996) är möjligheten till att överblicka miljön där hon befinner sig och att i denna miljö finna skydd och gömställen. När miljön ger förutsättningar för fri sikt/utsikt (prospect) och när miljön samtidigt erbjuder en möjlighet till skydd/gömställen (refuge), upplevs miljön som tillfredställande. Människan attraheras av denna anledning av miljöer som hon tolkar kan gynna hennes möjligheter till överlevnad. Appleton förklarar vidare att element som människan uppmärksammar och letar efter i den miljön hon befinner sig i, är element som symboliserar både möjligheter till god sikt, skydd och gömställen. De element som kan erbjuda alla dessa förutsättningar uppmärksammar människan som starka visuella element. Denna teori kallar Appleton: *The Theory of Prospect and Refuge* som ansetts passande för att undersöka hur arkitekternas visioner med utformningen stämmer överens med den miljö som människan upplever och uppmärksammar.

2.4. Kommunikation genom design

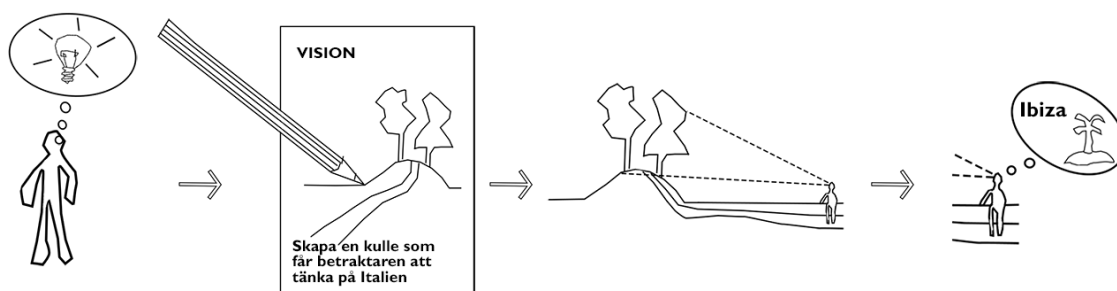
Design är en typ av kommunikationsmedel där det formgivna kommunicerar med mottagaren genom sin form (Kazmierczak 2003). Designens betydelse i detta fall består av en kommunikation mellan designern, det designade och den som ska motta designen. För att kunna ta del av kommunikationen måste mottagaren rikta sin uppmärksamhet mot det som kommunicerar, ibland ta hjälp av metoder för att tolka det och avsätta tid till tolkningen (Potteiger & Purinton 1998:19).

En design som lyckas skapa samma associationer eller tolkningar hos en majoritet av de individer som står inför designen, kan ses som ett starkt formgivet element (Kazmierczak 2003). Designen var skapad för att kommunicera med mottagaren och av denna anledning är det upp till designern att förse mottagaren med tillräckligt med information för att lyckas ta till sig den tänkta kommunikationen (ibid.). Om detta inte sker med bakgrund i att det inte finns en gemensam bas för att förstå hur mottagaren kan tolka de formgivna elementen, kommer tolkningen att bli en annan än det formgivaren velat (St-Denis 2020).

Ett gemensamt ramverk måste av denna anledning finnas för att tolkningen ska lyckas (St-Denis 2020). Ofta krävs en kollektiv förståelse som upprättas genom skolning, där till exempel symboliska koder inom kulturer visar på hur dessa går att förstå av en större grupp av människor. En förståelse för historia och designhistoria är ofta ett sådant referensmaterial som gynnar den som ska motta designen att lyckas tolka dess kommunikativa ärende (ibid.).

Kommunikationen mellan den som formger miljöer och den som ska uppleva det, kräver att dessa två parter har samma förståelse för de tecken som används inom formgivningen, även kallat semantisk förståelse (Treib 2011:111). En sådan kommunikation underlättas när formgivaren och de som betraktar det formgivna har samma värderingar och trosuppfattningar genom att samhället och kulturen kan sägas vara mer homogen (ibid.). Denna form av delad semantisk förståelse ifrågasätts däremot i dagens samhälle som många menar är pluralistisk och individualistisk (St-Denis 2020).

Flertal typer av kommunikationsmedel kan tillsammans kommunicera (St-Denis 2020). Det bygger på designens formspråk, funktionen hos det formgivna elementets förmåga att kommunicera, samt den kroppsliga upplevelsen som mottagaren av designen upplever. Detta skapar en helhetsupplevelse som framför allt är aktuellt för landskapsdesign och byggnadsarkitektur (ibid.).

Figur 2. Utmaningar med att kommunicera genom formgivning av miljöer. En landskapsarkitekt får en idé om en utformning av ett landskap som har en tydlig vision. Landskapsarkitektens mål är att förmedla denna vision till den som ska betrakta landskapet genom att formgivningen ska skapa specifika associationer hos betraktaren. Däremot är det inte säkert att just dessa associationer skapas för att betraktaren av landskapet kanske inte är bekant med det landskapsarkitekten vill att betraktaren ska associera till. (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-11).

3. Analys

Vidare följer analyser med utgångspunkt i Appletons analysmodell. Målsättningen med analyserna är att resultatet ska ge svar på den andra forskningsfrågan: *Vilka designlösningar är starkare kommunikativa visuella element, som kan uppfattas av majoriteten av människor och vilka kan ses som svagare, genom ett behov av mer bakomliggande information för att förstå dem?* De starka och svagare kommunikativa visuella elementen som identifieras inom analyserna ses som det resultat som svarar på den andra forskningsfrågan. De starkare visuella kommunikativa elementen redovisas med röd färg inom varje fotografi som analyseras, de svagare visuella kommunikativa elementen redovisas i blått. Resultaten upprepas även i bildtexter under fotografierna inom rubriker med samma tillhörande färg om rött och blått, för att tydliggöra analysresultaten.

Inledningsvis presenteras Appletons analysmodell med tillhörande förklaringar om hur elementen i landskapet identifieras. Sedan redovisas valet av analysområden följt av en karta där de två analysområdenas utbredning inom Skogskyrkogården markerats med de delar av gestaltningen som inkluderats. Avslutningsvis presenteras analyserna av analysområdena.

3.1. Analysmodell

För att kunna analysera en miljöns möjligheter till att erbjuda utsiktsplatser, skydd och gömställen och på så sätt kunna säga något om dess förmåga att verka mer eller mindre tilltalande för människan, formulerade Appleton (1996) en förenklad analysmodell. Analysmodellen utgår från de båda tidigare presenterade teorierna av Appleton (1996): *The Habitat Theory* och *The Theory of Prospect and Refuge* och är tänkta att appliceras på stillbilder för att kunna identifiera element inom landskapet/miljön.

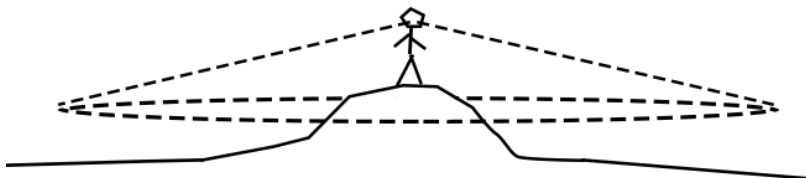
Analysmodellen utgår från tre rubriker där Appleton (1996) delar upp element i landskapet som kan symbolisera platser för utsikt, skydd och gömställen. Dessa element stöds av förklaringar till hur de kan symbolisera det han föreslår. De tre rubriker som analysmodellen kommer utgå ifrån presenteras under Appletons formulerade rubriker: *The Symbolism of the Prospect*, *The Symbolism of the Refuge* och *Surfaces and Horizons*. En översättning av rubrikernas innehåll har gjorts för att öka förståelsen för metoden.

3.1.1. The Symbolism of the Prospect

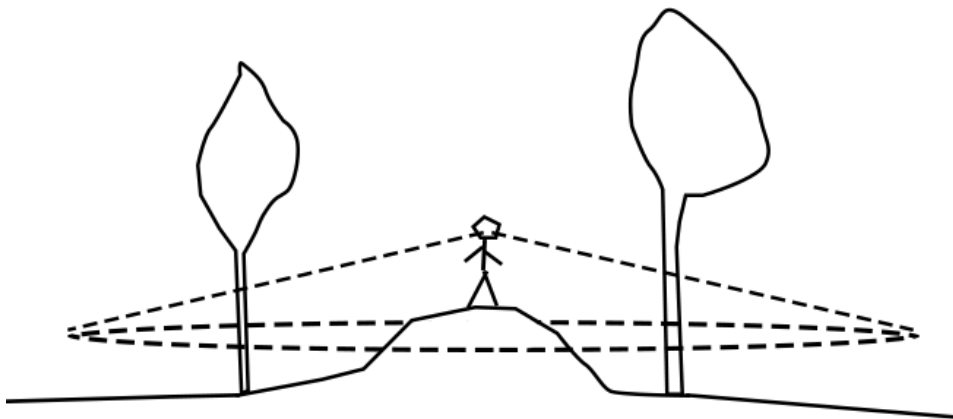
Appleton (1996) delar upp definitionen för prospects – utsikter, i två grupper om direkta och indirekta utsikter. *Direkta utsikter* består av utsiktsplatser som kan observeras från den plats där en person befinner sig just i den stunden. *Indirekta utsikter* är i stället sådana utsiktsplatser som identifieras på avstånd och genom sin form symboliserar starka förutsättningar för ännu bättre utsikt. Vidare följer en förklaring av de olika typerna av Utsikter enligt Appletons definitioner.

Direkta utsikter delas in i följande kategorier:

Panorama:

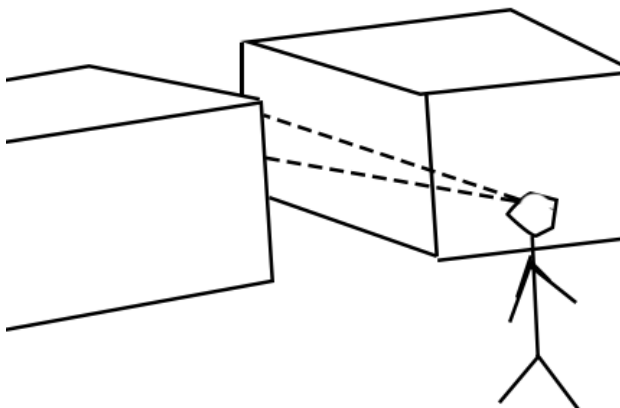

Figur 3. Direkt utsikt – Panorama. Panorama är en vid utsikt som observeras från en fördelaktig punkt i landskapet vilket möjliggör en sikt på 360 graders vinkel (Appleton 1996: 77). (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15)

Figur 4. Direkt utsikt - Avbrutet panorama. Ett Avbrutet panorama innehåller mindre framträdande element som bryter den fria sikten men inte förändrar uppfattningen av den helhet som hela panoramat erbjuder (Appleton 1996: 77). (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15).

Vy:

Figur 5. Vertikal vy. En vy som är avgränsad av element som begränsar en helt fri sikt åt alla håll (Appleton 1996: 77). Oftast är de begränsande elementen vertikala men ibland kan de även vara horisontella vilket ger en Horisontell vy. En tittglugg utgör i stället en vy som är begränsad av både vertikala och horisontella element (ibid. s. 77). (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15).

Indirekta utsikter delas in i följande kategorier:

Sekundärt panorama, Sekundär vy och Sekundär tittglugg:

Dessa är indirekta genom att den som observerar en utsiktsplats på avstånd föreställer sig att den utsiktsplatsen skulle ge upphov till ännu bättre utsikter om personen skulle ta sig till den utsiktsplatsen (Appleton 1996: 80-82).

Defekt vy:

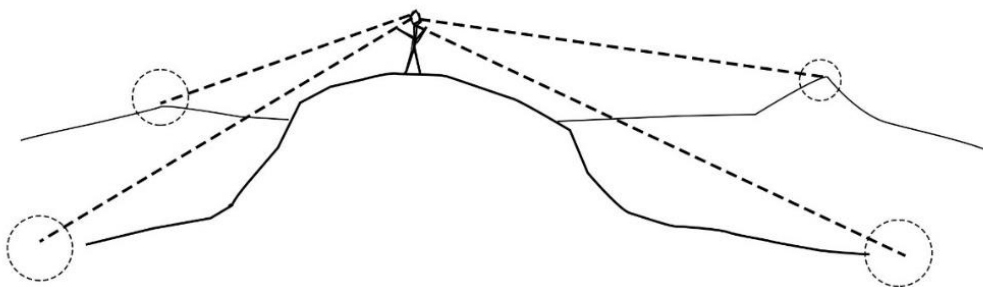
Figur 6. Defekt vy. En defekt vy är en som fortsätter i en viss riktning men succesivt begränsas, till exempel genom en väg som svänger och till slut försvinner in i en skog (Appleton 1996: 82). (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-14).

Kompensation (Offset):

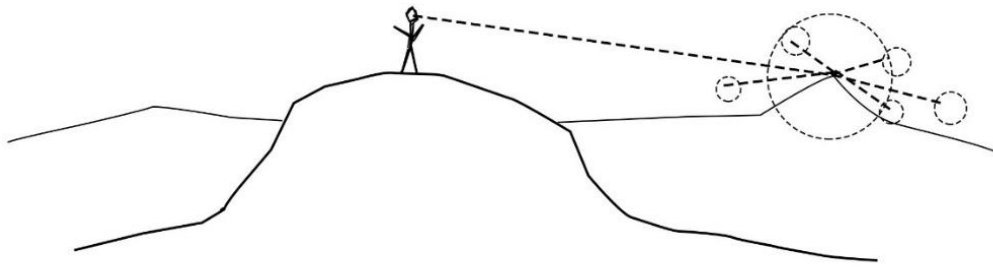
Utgör en indirekt sikt som uppstår när ljus till exempel skiner in mellan träd från en annan vinkel än där den som observerar befinner sig. Personen kan på så sätt förnimma att detta skulle kunna betyda att det finns ännu fler utsikter därifrån ljuset tagit sig in (Appleton 1996: 82).

Primärt fördelaktigt läge och Sekundärt fördelaktigt läge:

För att klassificera utsikternas förmåga att erbjuda goda siktmöjligheter finns det ytterligare en aspekt att ta del av för att underlätta denna identifiering. Dessa har att göra med om utsiktsplatserna kan anses som fördelaktiga på olika sätt och delas in i *Primärt fördelaktigt läge* eller *Sekundärt fördelaktigt läge* (Appleton 1996: 80).

Figur 7. Primärt fördelaktigt läge. Alla utsiktsplatser som går att se från den plats där den som observerar befinner sig, ger personen ett antal valmöjligheter som ses som en fördelaktig situation i det landskap där hon befinner sig i (Appleton 1996:80). Personen i denna illustration har de bästa siktmöjligheterna i det landskapet hen befinner sig i. (Illustration av Sandra Andersson 2021-02-22).

Figur 8. Sekundärt fördelaktigt läge. Personen som observerar landskapet identifierar andra möjliga utsiktsplatser och utvärderar dessa platsers möjlighet att erbjuda ännu fler siktbarheter (Appleton 1996:80). En förflyttning till denna möjliga bättre utsiktsplats skulle kunna leda till fördelar om personen förflyttade sig dit (ibid.). (Illustration av Sandra Andersson 2021-02-22).

3.1.2. The Symbolism of the Refuge

Appleton (1996) uppräftar ett antal kategorier som ett hjälpmedel för att identifiera olika typer av refuge, skydd/gömställen. Kategorierna presenteras nedan.

Funktion:

Att skydda sig från att bli sedd är en av de viktigaste funktionerna mot många typer av faror men om det till exempel inte skyddar mot regn, som i längden också kan bli en fara, är det inte ett heltäckande skydd (Appleton 1996: 91). Av denna anledning kan funktionen vara *Gömställen* eller *Skydd* där båda funktionerna kan behövas samtidigt (ibid.).

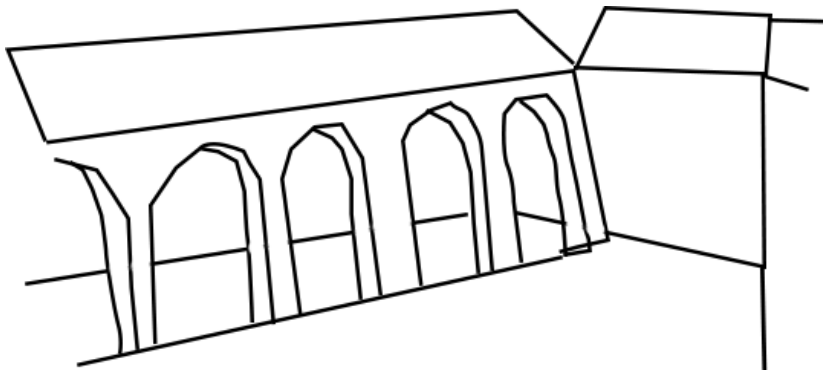
Ursprung:

Ett skydd kan vara *naturligt* eller *artificiellt* skapat med hjälp av människan (Appleton 1996: 91).

Material:

Naturliga material är starka symboler för skydd (Appleton 1996: 92). En skog kan till exempel symbolisera både *Skydd* och *Utsikt* därför att flykt är relativt lätt att genomföra i förhållande till mer slutna rum som grottor. Vegetationens karaktär, komposition, höjd, växtsätt, färg och ljusgenomsläpplighet påverkar upplevelsen av vegetationen som skydd (ibid.).

Tillgänglighet:

Figur 9. Portaler ger bra skydd. Tillgänglighet och oregelbundna öppningar stärker upplevelsen av att kunna finna skydd (Appleton 1996: 94). En vägg utan öppningar kan ses som en fara med tanke på att inga skydd går att se, men en vägg med flertalet öppningar, portaler eller trappor bidrar till att platsen upplevs erbjuda bättre möjligheter för skydd (ibid.). (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15).

Effektivitet:

Alla skydd och gömställen fungerar inte som ett försvar mot alla faror och därför varierar dess effektivitet (Appleton 1996: 95). Skydden eller gömställets effektivitet avgörs av vad faran är och av dess förmåga att ge ett mer eller mindre komplett skydd (ibid.).

3.1.3. Surfaces and Horizons

Appleton (1996) förklarar att på avstånd kan enskilda objekt som går att identifiera väl på nära håll, framstå i en annan kontext. Ett trädets form kan på avstånd vara svårt att identifiera men i stället kan flertalet träd tillsammans visa på formen av en skog. Skogen representerar på så sätt en yta som även kan vara en horisont på avstånd. Nedan följer Appletons kategorier som ska förenkla identifieringen av olika ytor.

Öppen yta:

Utgörs av ytor som inte har någon vegetation som är tillräckligt stor för att erbjuda skydd (Appleton 1996: 96). *Naken yta* är till exempel kala klippor, sand eller betong (ibid.). Om ytorna i stället är täckta av vegetation av till exempel gräs, ses ytorna som *Klädda ytor*. Dessa ytor har en stark koppling till utsiktsmöjligheter (ibid.).

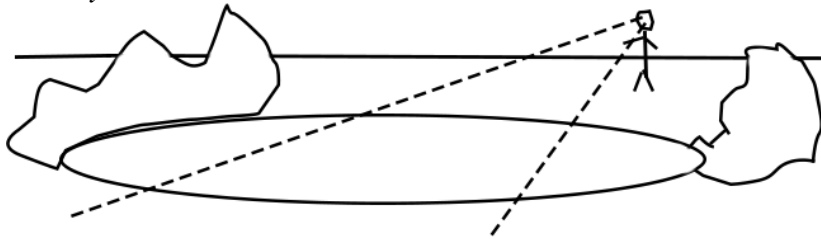
Skogsyta:

Ytor som består av skog varierar stort i uttryck beroende på samansättningen av de arter som växer där (Appleton 1996: 97). Barrträdsskogar har ett annat uttryck än lövträdsskogar och en blandning ger sitt uttryck. Oavsett uttryck och samansättning ses ytan som en symbol för skydd (ibid.).

Arkitektoniska ytor:

Dessa ytor är konstruerade av människan för att vara nya ytor och de kan följa landskapsformen eller bryta med den (Appleton 1996: 97).

Vattenytor:

Figur 10. Vattenyta och siktmöjligheter (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15).

Symboliserar utsiktsmöjligheter och erbjuder en klar sikt över vattnet som oftast inte skymms av andra element (Appleton 1996: 97).

Molnytor:

Utgörs av dimma, rök och låga moln som kan påverka hur landskapet framträder (Appleton 1996: 97).

3.2. Val av analysområden

För att genomföra analyser som rättfärdigar Skogskyrkogårdens storskaliga gestaltning har strävan i valet av analysområden varit att inkludera så stor del av Skogskyrkogården som möjligt. Arbetets omfång kräver däremot att vissa begränsningar görs. En förutsättning för att inkludera en majoritet av gestaltningens områden är att de är placerade på ett avstånd från varandra som möjliggör att de kan analyseras inom samma fotografier. Av denna anledning har områden som i sin geografiska placering visats sig kunna inkluderas i två analysområden valts.

De två analysområdena benämns enligt ett av de områden som inkluderats och leder från en punkt i landskapet mot en annan. De byggnader som är del av analyserna kommer endast analyseras övergripande exteriört med tanke på att det är det exteriöra som påverkar upplevelsen från landskapet.

Nedan presenteras analysområdenas namn samt de områden som kommer inkluderas i varje analysområde följt av en redovisande karta.

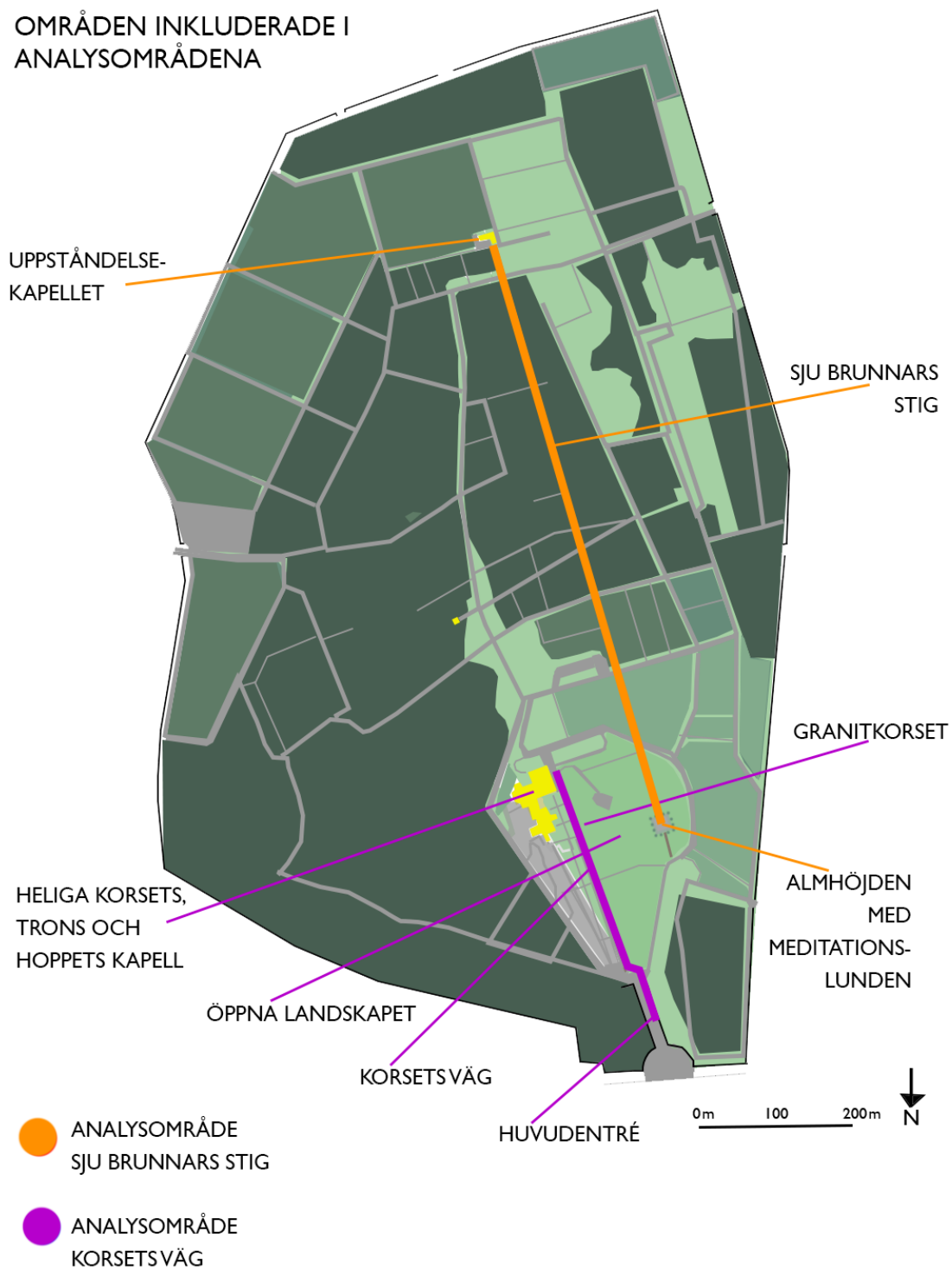
*Analysområde 1: **Korsets väg***

Bestående av områdena: *Korsets väg, Entréområdet, Öppna landskapet och Heliga korsets, Trons och Hoppets kapell.*

*Analysområde 2: **Sju brunnars stig***

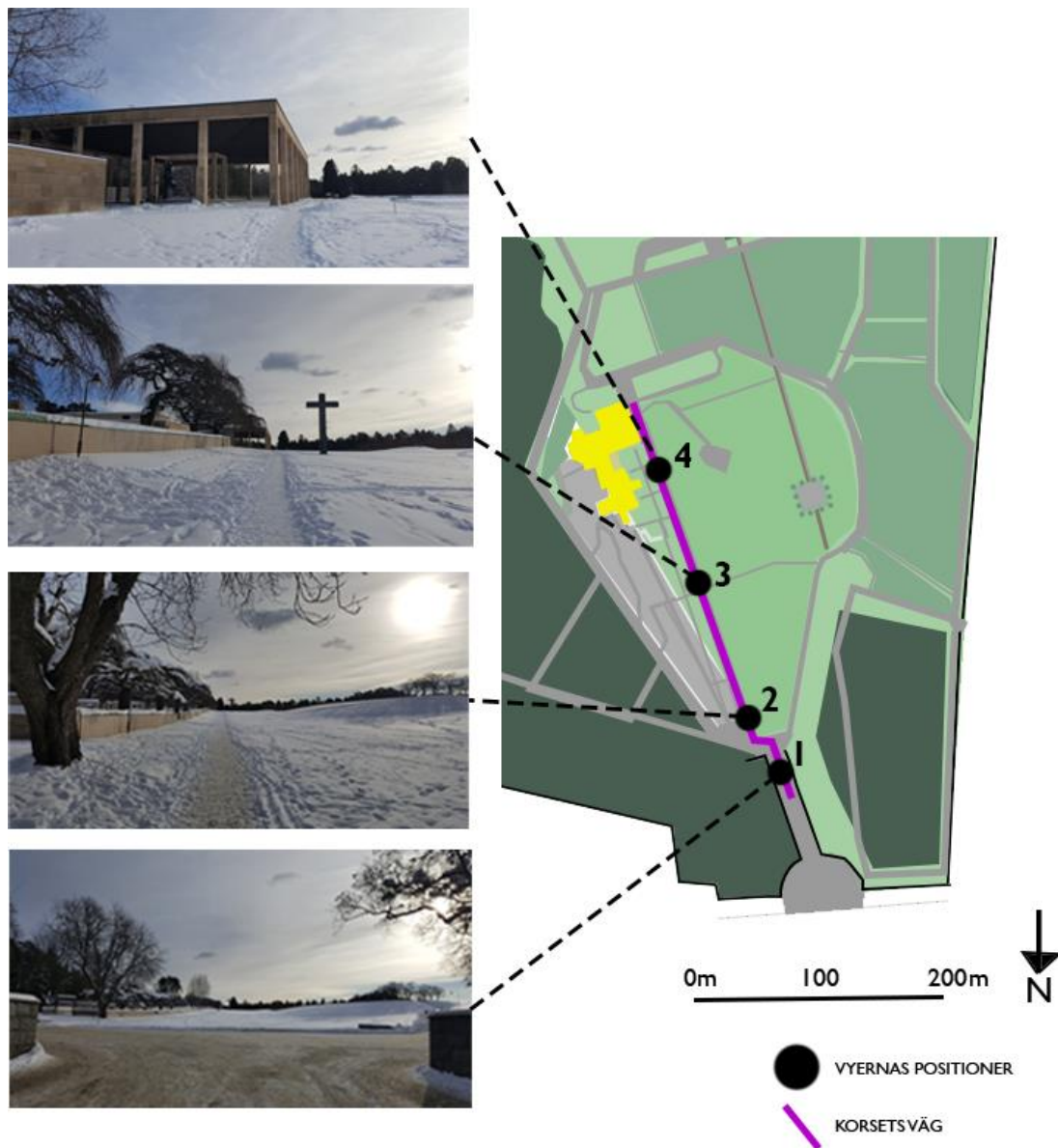
Bestående av områdena: *Sju brunnars stig, Uppståndelsekapellet och Almhöjden med Meditationslunden.*

OMRÅDEN INKLUDERADE I ANALYSOMRÅDENA

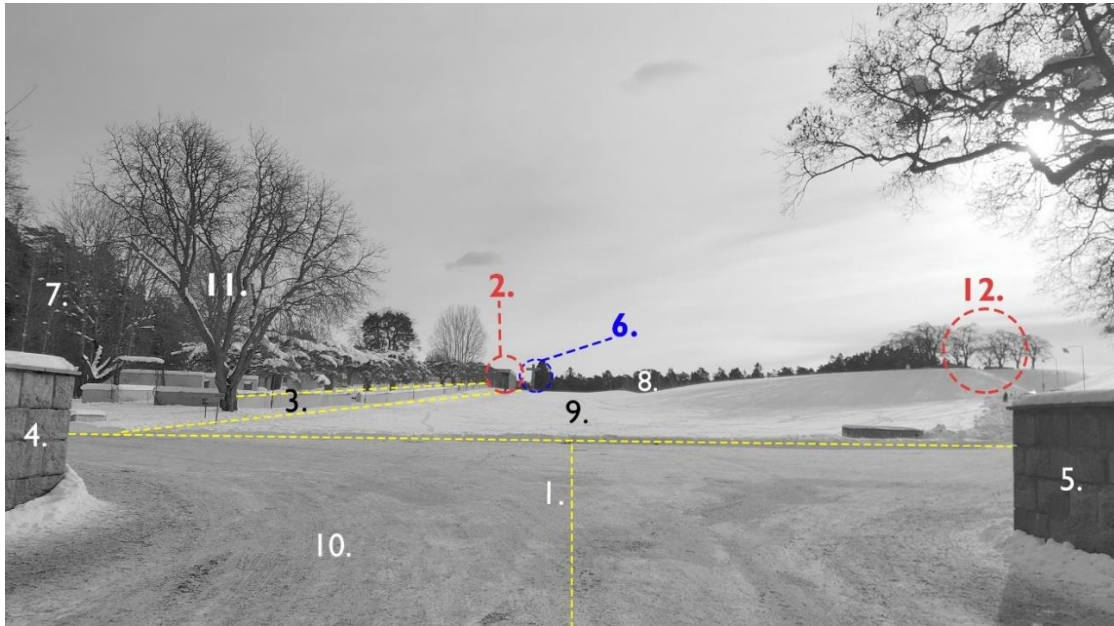
Figur 11. Karta av Skogskyrkogården med områden inkluderade i analysområdena. Analysområde Sju brunnars stig är markerat i orange med inkluderade områden också markerade i orange. Analysområde Korsets väg är markerat i lila med de inkluderade områden också markerade i lila. Illustrativ karta baserad på Fastighetskarta och Flygbild © Lantmäteriet. (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-21).

3.3. Korsets väg – analys

Figur 12. Kartan ovan redogör för Korsets vägs analysområdes utbredning samt var fotografier/stillbilder (fyra stycken) i form av vyer tagits som underlag för analysen. Här presenteras vyerna i färg och kommer i analysen presenteras i svartvitt för att på ett enklare sätt redogöra för de identifierade elementen i landskapet. (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-10).

VY 1:

Figur 13.

1. Enkel Vy

2. Artificiellt skydd / Arkitektonisk yta / Artificiellt Sekundärt fördelaktigt läge

3. Arkitektonisk yta / Artificiellt skydd

4, 5, 6. Arkitektonisk yta

7 & 8. Skogsyta

9. Öppen yta / Klädd yta

10. Naken yta

11. Skydd av vegetation

12. Sekundärt panorama / Naturligt sekundärt fördelaktigt läge

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

2. Heliga korsets kapells portik

12. Almhöjden

De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

6. Arkitektonisk yta – Granitkorset - analysen ger inte svar formens symbolik.

(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

VY 2:

Figur 14.

1. Enkel vy
2. Arkitektonisk yta / Artificiellt skydd
3. Sekundärt panorama / Naturligt sekundärt fördelaktigt läge
4. Öppen yta / Klädd yta
5. Skogsyta
6. Skydd av vegetation
7. Arkitektonisk yta

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

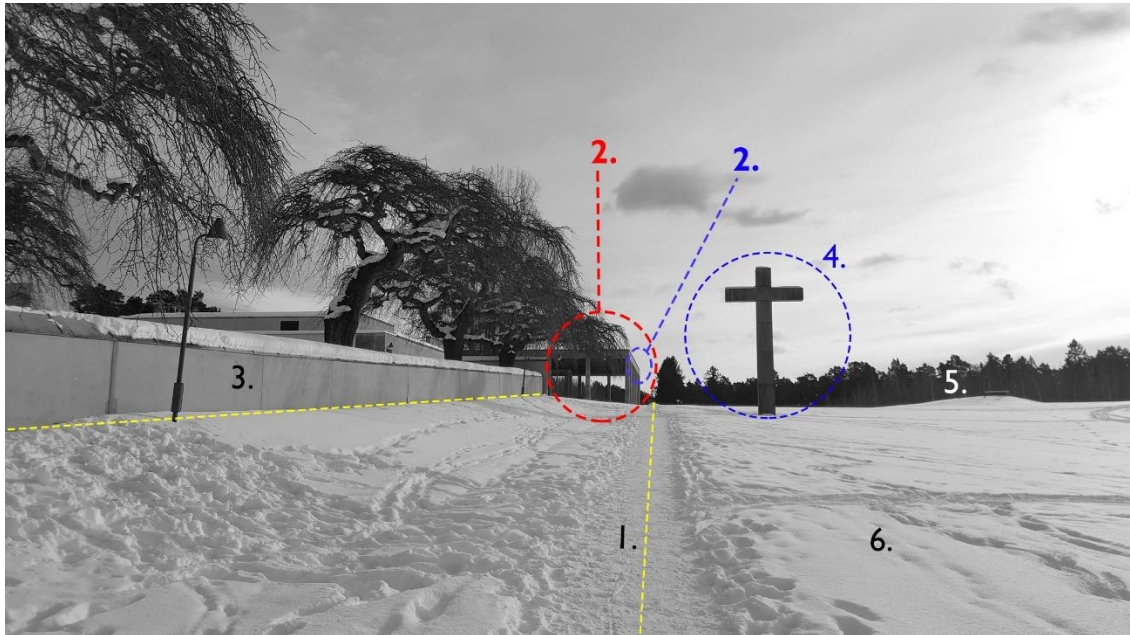
3. Almhöjden

De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

7. Arkitektonisk yta – Granitkorset - analysen ger inte svar på formens symbolik.

(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

VY 3:

Figur 15.

1. Enkel vy
2. Artificiellt skydd / Arkitektonisk yta / Artificiellt sekundärt fördelaktigt läge
3. Arkitektonisk yta / Artificiellt skydd
4. Arkitektonisk yta
5. Skogsyta
6. Öppen yta / Klädd yta

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

2. Heliga korsets kapells portik

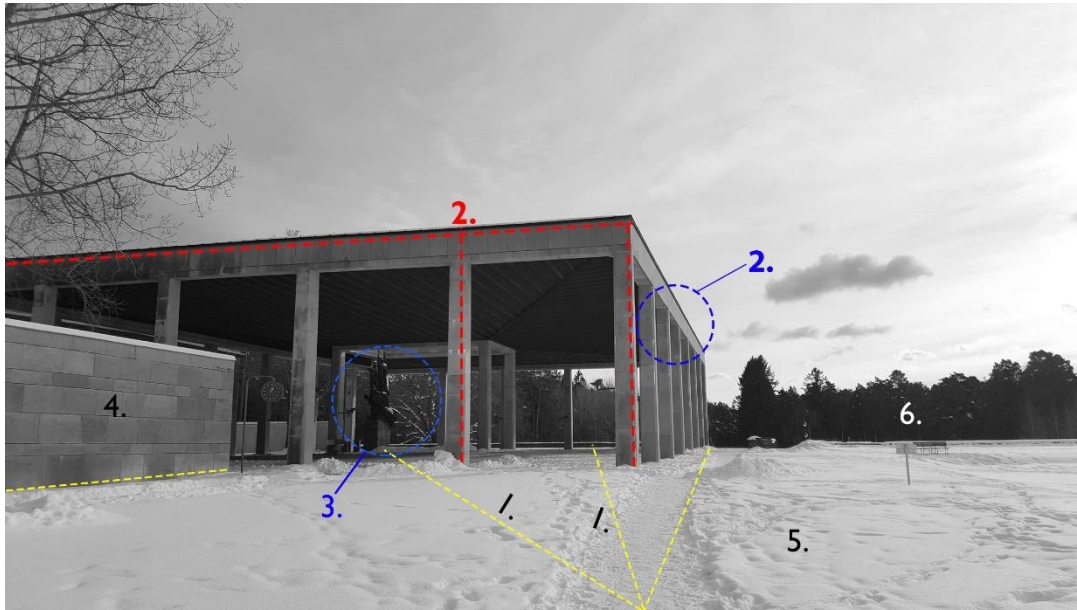
De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

4. Arkitektonisk yta – Granitkorset – analysen ger inte svar på formens symbolik.

2. Heliga korsets kapells portik – analysen ger inte svar på utformningens symbolik.

(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

VY 4:

Figur 16.

1. Enkel vy / Tittgluggar
2. Artificiellt skydd / Arkitektonisk yta / Artificiellt sekundär fördelaktigt läge
3. Arkitektonisk yta
4. Arkitektonisk yta / Artificiellt skydd
5. Öppen yta / Klädd yta
6. Skogsyta

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

2. Heliga korsets kapells portik

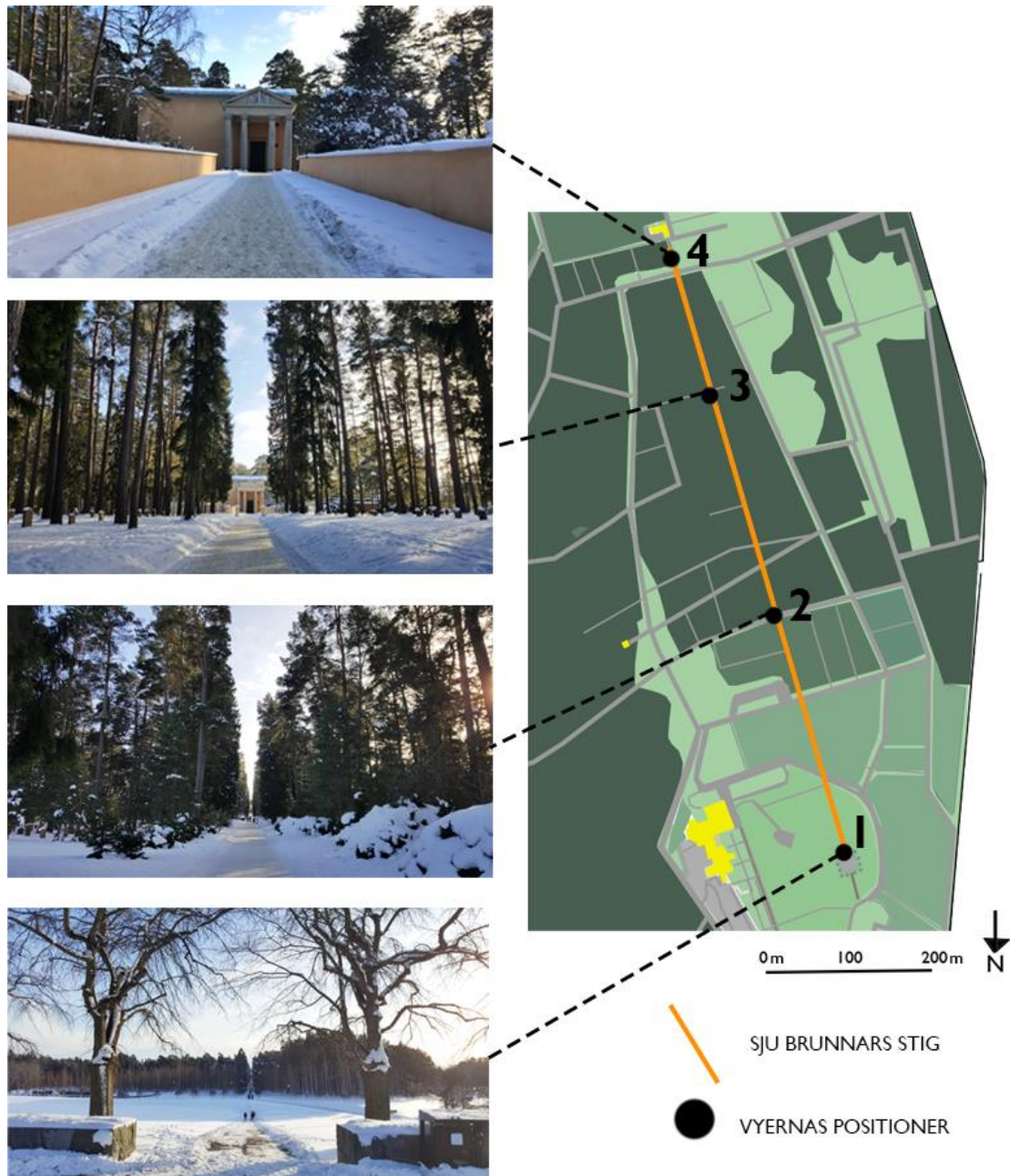
De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

3. Arkitektonisk yta – Uppståndelsemonumentet – analysen ger inte svar på formens symbolik.

2. Heliga korsets kapells portik – analysen ger inte svar på utformningens symbolik.

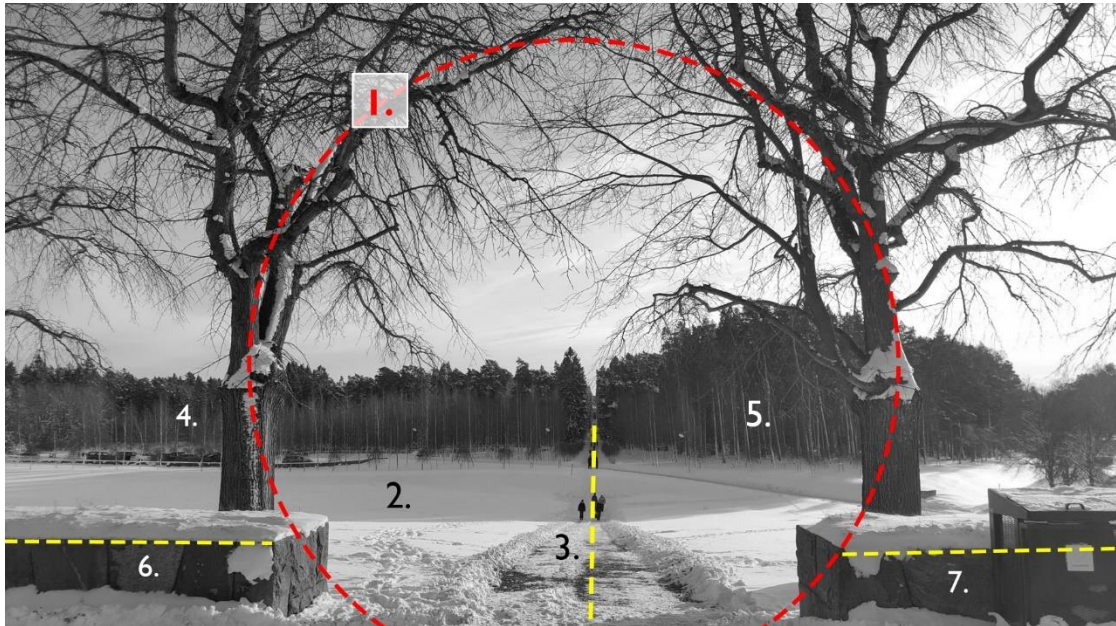
(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

3.4. Sju brunnars stig - analys

Figur 17. Karta ovan redogör för Sju brunnars stigs analysområdes utbredning samt var fotografier/stillbilder (fyra stycken) i form av vyer tagits som underlag för analysen. Här presenteras vyerna i färg och kommer i analysen presenteras i svartvitt för att på ett enklare sätt redogöra för de identifierade elementen i landskapet. (Illustration av Sandra Andersson 2021-02-22).

VY 1:

Figur 18.

1. Direkt Utsikt / Avbrutet panorama / Primärt fördelaktigt läge

2. Öppen yta / Klädd yta

3. Enkel vy

4 & 5. Skydd av vegetation i form av Skog

6 & 7. Arkitektonisk yta

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

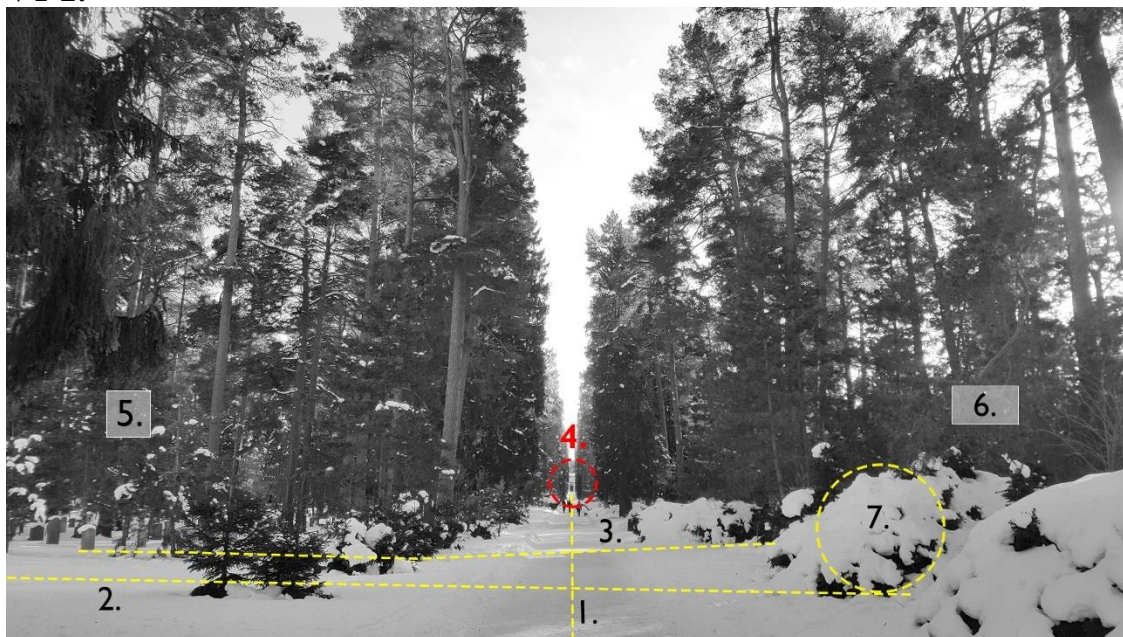
1. Meditationslunden

De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

-

(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

VY 2:

Figur 19.

1. Enkel vy

2. Horisontell vy

3. Kompensation (Offset)

4. Artificiellt skydd / Arkitektonisk yta / Artificiellt sekundärt fördelaktigt läge

5 & 6. Skydd av vegetation (Skog)

7. Skydd av vegetation (Buskar)

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

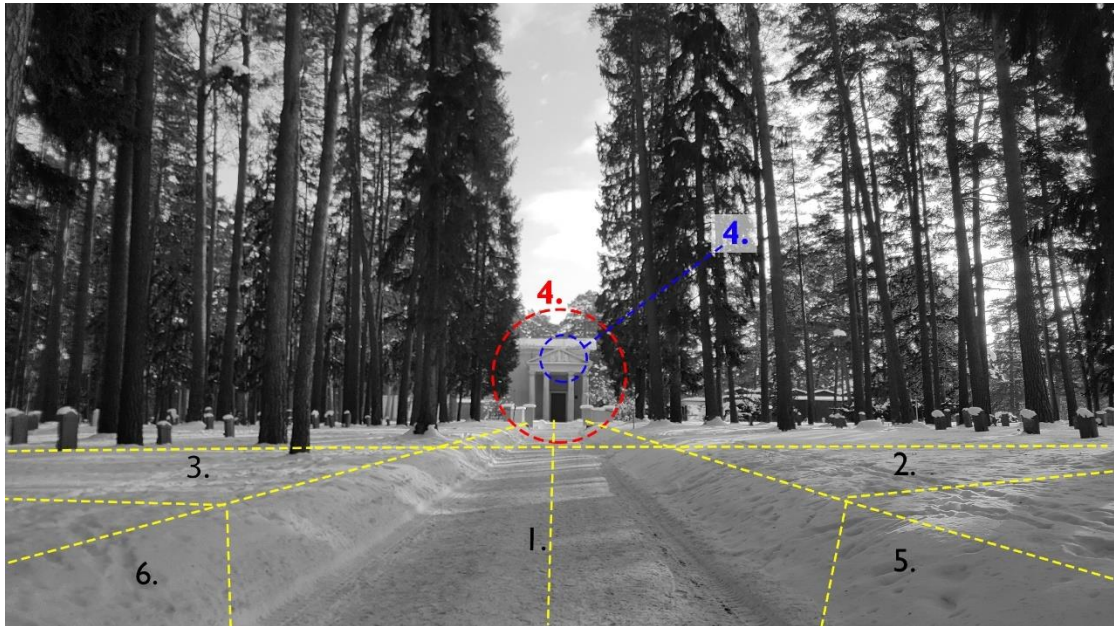
4. Uppståndelsekapellet

De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

-

(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

VY 3:

Figur 20.

1. Enkel vy

2 & 3. Horisontell vy

4. Artificiellt skydd / Arkitektoniskt yta / Artificiellt sekundär fördelaktigt läge

5 & 6. Skydd av markkaraktär

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

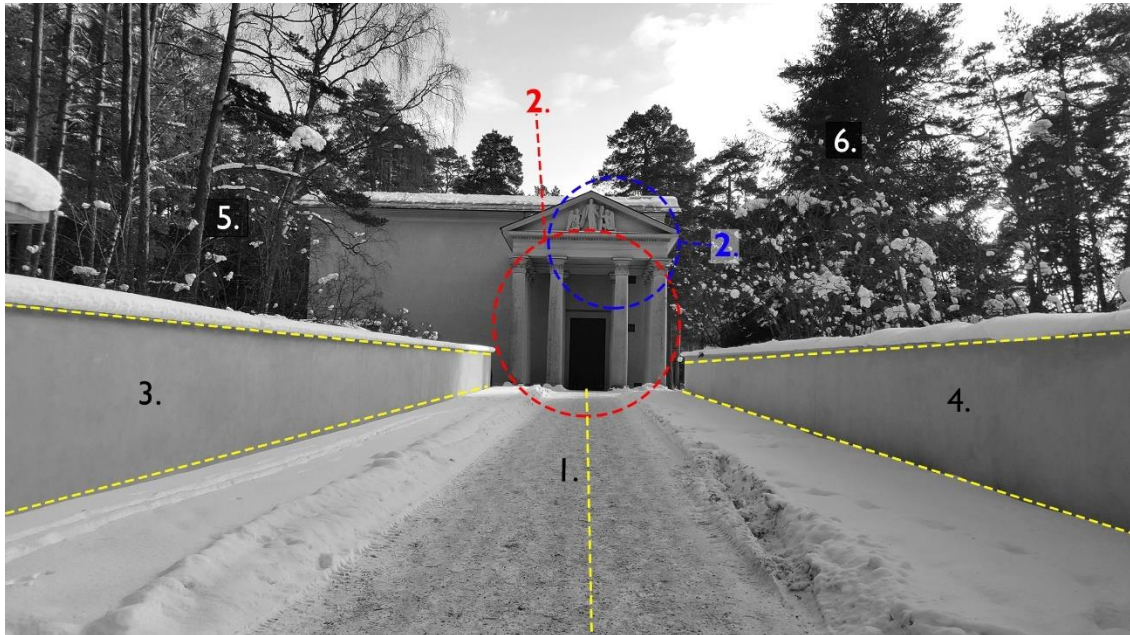
4. Uppståndelsekapellet och dess portik

De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

4. Arkitektonisk yta – Uppståndelsekapellet – analysen ger inte svar på utformningens symbolik.

(Foto av Sandra Andersson 2021-03-10).

VY 4:

Figur 21.

1. Enkel vy

2. Artificiellt skydd / Arkitektonisk yta / Sekundärt fördelaktigt läge

3 & 4. Arkitektonisk yta

5 & 6. Skogsyta

De starkaste visuella elementen identifierade (redovisas i rött inom fotografiet):

2. Uppståndelsekapellet och dess portik

De svagare visuella elementen identifierade (redovisas i blått inom fotografiet):

2. Arkitektonisk yta – Uppståndelsekapellet – analysen ger inte svar på utformningens symbolik.

(Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

4. Resultat

Resultatkapitlet inleds med en redovisning av litteraturoversikten med tillhörande resultat i delkapitel 4.1. Litteraturoversiktens resultat svarar på den första forskningsfrågan och ska vidare jämföras med resultaten från analyserna som genomfördes i Analyskapitlet för att synliggöra om arkitekternas visioner kommunicerar med alla människor genom deras val av designlösningar.

Resultaten från analyserna i Analyskapitlet svarar på den andra forskningsfrågan genom att ha identifierat både starkare och svagare kommunikativa visuella element inom analysområdena. Dessa resultat redovisas mer utförligt efter litteraturstudien under delkapitel 4.2 och 4.3.

Resultaten från litteraturoversikten som jämförs med analysresultaten stöds även av det teoretiska ramverket om *Kommunikation genom design* som presenterades i bakgrundskapitlet. Det ska nyansera arbetets resultat och möjliggöra en mer generell diskussion med bakgrund i arbetets syfte, om landskapsarkitektens möjligheter och utmaningar i kommunikationen genom formgivning.

4.1. Litteraturöversikt

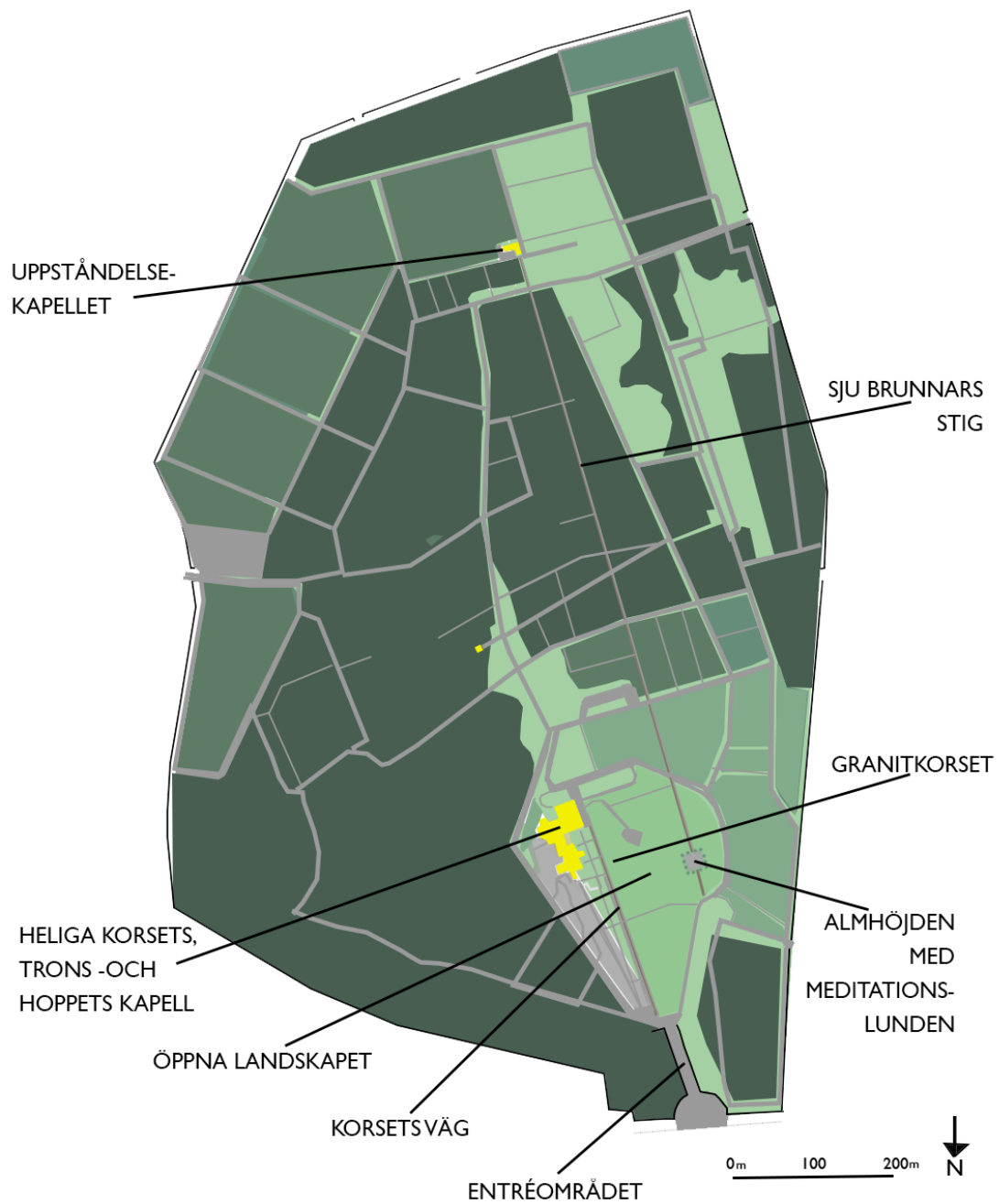
Litteraturöversiktens mål är att sammanfatta det litteraturen tagit upp om Skogskyrkogårdens gestaltning och arkitekternas visioner med gestaltningen för att svara på den första forskningsfrågan.

Den litteratur som ligger till grund för litteraturöversikten presenterar Skogskyrkogårdens gestaltning utifrån olika områden, funktioner samt vad arkitekternas visioner varit med dessa områden. Områdena som presenteras inom litteraturöversikten är samma områden som ingår i de analysområden som låg till grund för analyserna i Analyskapitlet. De presenteras inte här som en del av analysområdena utan som fristående delar av Skogskyrkogårdens gestaltning.

För att öka förståelsen för det litteraturöversikten sammanfattat om de olika områdena kommer fotografier att presenteras tillsammans med områdenas sammanfattningar. Direkt efter presentationen av varje område kommer arkitekternas visioner och hur de har gestaltat detta att förtydligas i punktform. Punkterna ses som svaret på den första forskningsfrågan.

Nedan presenteras de områden som litteraturöversikten kommer utgå från följt av en karta där områdena är markerade.

- Entréområdet
- Korsets väg
- Heliga korsets, Trons och Hoppets kapell
- Det öppna landskapet
- Almhöjden samt Meditationslundan
- Sju brunnars stig och Uppståndelsekapellet

Figur 22. Skogskyrkogården med de områden markerade som kommer beskrivas enligt litteraturens redogörelse. De mörkare gröna områden består av tall och granskog medan de ljusare gröna partierna redovisar landskapets öppnare alternativt glest bevuxna delar. Illustrativ karta baserad på Fastighetskarta och Flygbild © Lantmäteriet. (Illustration av Sandra Andersson 2021-03-21).

4.1.1. Visioner och visuella upplevelser av gestaltningen

Entréområdet

Figur 23. Entrén till Skogskyrkogården går genom en muromgärdad öppning som löper vidare in mot begravningsplatsen (Constant 1994:7). Tanken med murarnas omslutande av vägen som leder in i området var att besökarens visuella synfält kunde dirigeras (Johansson 1996:73) vilket begränsar sikten av det omgivande landskapet (Constant 1994:76). Detta skapar en monumental entré (Johansson 1996:78) där det öppna landskapet sågs som det viktiga blickfånget och som i sin skönhet kunde tala för sig självt (ibid. s.78-79). (Foton av Sandra Andersson 2021-02-18).

Arkitekternas visioner med gestaltningen var att:

- Leda besökaren in på området
- Leda besökarens blick mot landskapet
- Skapa en monumental entré

Arkitekterna har förmedlat detta genom att gestalta platsen med:

- Murar som omgärdar entrén och begränsar vad besökaren ser
- Murar som avslutas och öppnar upp mot landskapet

Korsets väg

Figur 24. Korsets väg. Från entréområdet finns en rak väg, vars markbeläggning består av stora grovhuggna stenar i ett oregelbundet mönster och som löper upp mot det Heliga korsets kapell (Constant 1994:99). Vägen är benämnd Korsets väg och är inspirerad av antika gator (ibid.). Vägen startar till vänster om entrén till Skogskyrkogården och löper på sidan om en mur som är belägen till vänster om vägen (Treib 1986:46-49). I slutet av Korsets väg möter konstruktionen från det Heliga korsets kapells portik med pelare och tak, vägen (Constant 1994). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Figur 25. Granitkorsen på Korsets väg. Till höger om Korsets väg, en bit ut i gräset, är ett stort granitkors rest likt ett monument (Constant 1994:99). Korset som symbol har en lång historia och är potentiell meningsbärare av många olika betydelser. Med tanke på den religiösa symbolik som korset förknippas med, var det inte helt oproblematiskt för arkitekterna att placera ut korset. Dess betydelse har arkitekterna däremot lämnat öppet för fria tolkningar (ibid.). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-23).

Arkitekternas visioner med gestaltningen var att:

- Skapa en väg från entrén till det Heliga korsets kapell
- Inspireras av antika vägar i utformningen av Korsets väg
- Lämna tolkningen av Granitkorsets symbolik till betraktarens fria tolkning

Arkitekterna har förmedlat detta genom att gestalta platsen med:

- En väg som löper längst med en mur som börjar där entrén slutar och som upphör vid det Heliga korsets kapells portik
- Ett öppet landskap
- Det heliga korsets kapells portik som möter i slutet av vägen
- Ett granitkors som är rest ur gräset

Heliga korsets, Trons och Hoppets kapell

Figur 26. Heliga korsets, Trons och Hoppets kapell samt utsikten mot landskapet. Kapellen består av en friliggande byggnad vars höjd inte fick ta fokus från landskapet som en enhetlig större byggnadskropp skulle kunna göra (Johansson 1996:99). Det öppna landskapets storslagna vy är en viktig del i utformningen av det Heliga korsets kapell där byggnadsarkitekturen får ge plats för landskapet. Det ljusa landskapet var tänkt att inverka på de sörjande som en lättande upplevelse innan de tar sig vidare in i kapellen för begravningsceremonin. Även när begravningsceremonin är över möter landskapet de sörjande som ska upplevas som befriande (ibid.). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Figur 27. Heliga korsets kapell samt Uppståndelsemonumentet. Landskapet och framför allt den kulle som framträder i väster, Almhöjden, har en primitiv karaktär vars utformning var tänkt att föra betraktarens tankar till ålderdomliga referenser (Constant 1994:91). Där skulle även det Heliga korsets kapells portik skulle stämma in (ibid.). Portiken som består av nio pelare associeras till grekiska eller italienska tempel (Johansson 1996:99) och formgavs för att hjälpa kapellet att inte försvinna helt i landskapet (Constant 1994:90). Portiken skulle även skapa en känsla av skydd i det öppna landskapet (ibid.). Under portiken finns en skulptur med namnet Uppståndelsemonumentet placerad (Johansson 1996:106). Monumentet tillsammans med landskapsbilden var tänkta att tillsammans förmedla hjälpande associationer till den sörjande om en resa mot försoning (ibid.). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Arkitekternas visioner med gestaltningen var att:

- Byggnaderna inte fick ta fokus från landskapet utan ska snarare ge plats åt det
- Låta landskapet vara en viktig del av begravningsceremonin som ska verka ljus och befriande före och efter ceremonin
- Skapa associationer i utformningen av det Heliga korsets kapells portik till antika tempel
- Skapa en känsla av skydd i utformningen av portiken
- Portiken ska hjälpa kapellet att inte försvinna i landskapet
- Hjälpa sörjande mot försoning genom upplevelsen av landskapet och Uppståndelsemonumentets symbolik

Arkitekterna har förmedlat detta genom att gestalta platsen med:

- Friliggande byggnad av kapellen
- Att låta det öppna landskapet och Almhöjden vara i blickfånget innan besökaren går in i kapellet samt åter hamna i blickfånget när hen tar sig ut
- Portiken bestående av tak och nio pelare
- Uppståndelsemonumentet är placerat under portiken

Det öppna landskapet

Figur 28. Det öppna landskapet. Där muren upphör vid entréområdet till begravningsplatsen öppnar sig ett landskap med en stor gräsmatta som möter himlen och markerar både Almhöjden till höger och en antydning till det Heliga korsets kapell till vänster (Treib 1986:46). Almhöjden formgavs som en kulle för att skapa en dalbildning mot mitten av begravningsplatsen (Johansson 1996:74) där gräsmattan skulle hållas fri från gravar och visa en övergång till den skog som skymtar i horisonten (Treib 1994:30). Det öppna landskapet skulle möjliggöra att Almhöjden i väster och det Heliga korsets kapells portik i öster framstod som tydliga visuella element i landskapet (Johansson 1996). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Arkitekternas visioner med gestaltningen var att:

- Markera Almhöjden och det Heliga korsets kapell i landskapet

Arkitekterna har förmedlat detta genom att gestalta platsen med:

- Ett öppet landskap
- En öppen gräsmatta som möter skogen i horisonten
- Almhöjden som en kulle
- En portik till det Heliga korsets kapell

Almhöjden samt meditationslunden

Figur 29. Almhöjden samt meditationslunden. I dalgången framhävs Almhöjden i den öppna delen av landskapet där all annan trädvegetation har röjts bort (Constant 1994:103). Kullen är grästäckt förutom den trädklädda toppen, Meditationslunden, som är markerad av en stenläggning samt en låg mur i en kvadratisk formation som omges av paraplyalmar (Johansson 1996:80; Constant 1994:103). Paraplyalmarnas regelbundna placering runt Meditationslunden var tänkt att skapa en arkitektonisk plats som kunde ge sken av att vara naturlig (Johansson 1996:99) och som i sin enkelhet skulle dra uppmärksamheten till sig i landskapet (Constant 1994:103). Under bronsåldern där Kungagravarna i Uppsala är ett tydligt exempel, skapades stora gräsklädda kullar som gravplatser (ibid.). Almhöjdens utformning ger genom dessa associationer en primitiv karaktär till utsikten och har kopplingar till historiska influenser (ibid.). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Arkitekternas visioner med gestaltningen var att:

- Skapa Meditationslunden som en arkitektonisk plats som ger sken av att vara naturligt skapad
- Almhöjden uppmärksammas i sin enkelhet

Arkitekterna har förmedlat detta genom att gestalta platsen med:

- Ett öppet landskap där trädvegetationen har tagits bort i dalgången
- En gräsmatta i det öppna landskapet, förutom på Almhöjdens topp
- En stenläggning och en kvadratisk mur runt Meditationslunden med paraplyalmar runtomkring

Sju brunnars stig och Uppståndelsekapellet

Figur 30. Sju brunnars stig mot Uppståndelsekapellet. Sju brunnars stig och Almhöjden sammanfördes genom en gångväg som axialt skar genom tallskogen med inslag av mörka granar (Constant 1994:105-106; Ahlin 1985: 64-65) för att skapa en variation av känslor genom att uppleva sig både skyddad och skrämmd (Constant 1994:105-106). Skogen glesades ut och oönskade inslag av andra arter togs bort för att skapa ett sammanhållet uttryck (ibid.). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Figur 31. Sju brunnars stig med varierande vegetation. Tårbjörkar och uppåtriktade björkar planterades i gränsen mellan skogen och det öppnare landskapet nära Almhöjden, för att lätta upp skogens intryck av att dras in i det mörkare gravkvarteren (Constant 1994:105-106). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Figur 32. Sju brunnars stig med sänkt marknivå och Uppståndelsekapellets murar. Längs med Sju brunnars stig sänktes den raka axiala gångvägen i nord-sydligriktning inne i skogen, i förhållande till de omliggande gravkvarterens marknivå, för att öka upplevelsen av att vara nära jorden och marken (Constant 1994:105-106). Marknivån höjdes sedan åter upp, för att den som gick på vägen skulle uppleva att den framträdde och återuppstod framför Uppståndelsekapellet (ibid.). Gångvägen accentuerades även ytterligare närmast Uppståndelsekapellet genom att dess riktning markerades med murar på båda sidor av vägen (Johansson 1996:66). Uppståndelsekapellet formgavs i en klassicistisk arkitektonisk stil med en tydlig kolonnbeklädd portik som associeras till antika tempel. Ljusets närvaro eller frånvaro skapar upplevelser där det mörka och allvarsamma finns för att ljuset ska ses som en frigörande kraft (ibid.). (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Arkitekternas visioner med gestaltningen var att:

- Skapa en variation av känslor i färden längst Sju brunnars stig
- Skapa ett sammanhållet uttryck i skogen
- Lätta upp övergången mellan den mörka skogen och det öppna landskapet
- Skapa en upplevelse av att vara närmare jorden och marken inne i skogen
- Skapa en upplevelse av att återuppstå framför Uppståndelsekapellet
- Accentuera vägen
- Skapa associationer till antika tempel med Uppståndelsekapellets utformning
- Redigera ljuset för att få mörker att upplevas som allvarligt och ljust som frigörande

Arkitekterna har förmedlat detta genom att gestalta platsen med:

- En väg mellan Almhöjden och Sju brunnars stig
- Att glesa ut skogen och endast låta tall och gran växa där
- Tårbjörk och björkar i gränsen mellan skogen och det öppna landskapet
- Sänkt marknivå längs Sju brunnars stig
- Höjd marknivå nära Uppståndelsekapellet
- Placera murar nära Uppståndelsekapellet
- Vägens raka riktning mellan Almhöjden och Uppståndelsekapellet
- En formgivning av Uppståndelsekapellet i en klassicistisk arkitektonisk stil

4.2. Korsets väg - analysresultat

Starka kommunikativa visuella element:

De starkaste identifierade elementen längst Korsets väg är *Almhöjden* och *Heliga korsets portik*. Detta stämmer väl överens med arkitekternas visioner om att blicken vid entrén till Skogskyrkogården skulle dras mot landskapet med Almhöjden och det Heliga korsets kapells portik. Detta har möjliggjorts genom att hålla landskapet öppet och på så sätt utmärka de båda (Constant 1994; Johansson 1996).

Svaga kommunikativa visuella element:

Appletons analysmodell gjorde det inte möjligt att utvärdera identifierade element som inte kommunicerar med människans genom hennes biologiska arv. Många element som i sin utformning kommunicerar genom kulturella koder och som arkitekterna haft tydliga visioner med, kunde analysmodellen inte utvärdera. Enligt analysen har dessa element benämnts som *Arkitektoniska ytor*.

De identifierade elementen är:

Granitkorset, det *Heliga korsets kapells portiks* utformning samt *Uppståndelsemonumentet* placerat under det Heliga korsets kapells portik.

Figur 33. Granitkorset ses som ett svagare visuellt kommunikativt element eftersom det kräver en bakomliggande kulturell förståelse för att kunna tolka dess form. Det är av denna anledning inte säkert att det går att tolka av majoriteten människorna. (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Figur 34. Det Heliga Korsets kapells portiks arkitektur och dess estetik ses som ett svagare visuellt kommunikativt element eftersom det kräver en bakomliggande kulturell förståelse för att kunna tolka och härleda formen till i detta fall klassisk arkitektur (Johansson 1996:99). Det är av denna anledning inte säkert att majoriteten av människorna lyckas förstå symboliken. (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

Figur 35. Uppståndelsemonumentet gjort av Johan Lundqvist (Johansson 1996). Ses som ett svagare visuellt kommunikativt element eftersom det kräver en bakomliggande kulturell förståelse för att kunna tolka det budskap monumentets form kommunicerar. Det är av denna anledning inte säkert att det går att tolka av majoriteten av människorna. (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

4.3. Sju brunnars stig - analysresultat

Starka kommunikativa visuella element:

De starkaste identifierade elementen i landskapet vid Sju brunnars stig är: *Almhöjden med meditationslunden* samt *Uppståndelsekapellet*.

Arkitekternas visioner var att leda besökarna från det ljusa landskapet vid Almhöjden till det mörkare inne i skogen för att sedan stiga ut vid Uppståndelsekapellet (Constant 1994; Johansson 1996). Enligt analysen stämmer detta väl överens med hur *Sju brunnars stig* upplevs. I och med att de två starkaste kommunikativa visuella elementen befinner sig i båda ändar av Sju brunnars stig ger det goda möjligheter för besökaren att dras från den ena änden till den andra (Appleton 1996). Möjligheten för besökaren ökar av denna anledning, att också tolka och uppleva de varierande miljöerna inom skogen längst Sju brunnars stig.

Svagare kommunikativa visuella element:

Appletons analysmodell gjorde det inte möjligt att utvärdera identifierade element som inte kommunicerar med människans genom hennes biologiska arv. Många element som i sin utformning kommunicerar genom kulturella koder och som arkitekterna haft tydliga visioner med, kunde analysmodellen inte utvärdera. Enligt analysen har dessa element benämnts som *Arkitektoniska ytor*.

De identifierade elementen är:

Uppståndelsekapellets arkitektoniska formspråk samt den *fris* som finns centrerad över den kolonnbeklädda portikens entré.

Figur 36. Uppståndelsekapellet. Uppståndelsekapellet med en fris av Ivar Johansson kallad Kristi Uppståndelse samt portik och kolonner i klassicistisk stil (Johansson 1996). Uppståndelsekapellets arkitektoniska estetik ses som ett svagare visuellt kommunikativt element eftersom det kräver en bakomliggande kulturell förståelse för att kunna tolka det den arkitektoniska stilen symboliserar. Det är av denna anledning inte säkert att det går att tolka av majoriteten av människorna. (Foto av Sandra Andersson 2021-02-18).

4.4. Sammanfattning av resultaten med stöd av det teoretiska ramverket

De starkaste visuella elementen drar människans uppmärksamhet till sig genom elementens symbolik som kommunicerar till människan genom hennes biologiska arv (Appleton 1996). De element som har visat sig vara de starkaste visuella kommunikativa elementen var Almhöjden, Heliga korsets kapells portik, Meditationslunden och Uppståndelsekapellet. Det gemensamma för dessa är att arkitekternas visioner har varit att göra dem synliga i landskapet genom att hålla det öppet. Antingen genom den stora gräsmattan vid entrén till begravningsplatsen eller genom den långa raka väg som Sju brunnars stig har formen av (Constant 1994; Johansson 1996; Treib 1986; Treib 1994). Uppmärksamheten riktas till dessa starka visuella element och det skapas på så sätt goda förutsättningar för att de ska lyckas kommunicera med betraktaren (Potteiger & Purinton 1998).

Flera starka visuella element i samma miljö leder besökaren från den ena platsen till den andra. Detta möjliggör en rörelse eftersom människan enligt Appleton (1996) vill undersöka om de indirekta fördelaktiga lägena kan vara ännu mer fördelaktiga. Längst Sju brunnars stig motiveras därför besökaren att röra sig från Meditationslunden och det öppna landskapet, in i den mörkare skogen längst Sju brunnars stig för att åter stiga ut i ljuset vid Uppståndelsekapellet. Detta motsvarar väl arkitekternas visioner med gestaltningen och möjliggör att besökarna också upplever skogens mörkare partier som något skrämmande vilket även varit deras vilja (Constant 1994).

Å andra sidan kan två starka kommunikativa visuella element inom samma miljö, som Almhöjden och det Heliga korsets portik i det öppna landskapet, innebära att båda elementen drar besökarens uppmärksamhet till sig. Det möjliggör inte en tydlig riktning utan besökaren tvingas välja och stannar möjligen upp. Arkitekternas visioner var att uppmärksamma Almhöjden och det Heliga korsets kapells portik samt att sätta landskapet i blickfånget (Johansson 1996). Flertalet starka visuella element inom samma miljö kan på så sätt sägas vara en lyckad designmetod för att det riktar uppmärksamheten till elementen men sätter även miljön mellan elementen i fokus.

Två av de identifierade starka visuella kommunikativa elementen består av byggnadsarkitektur. Deras funktion som kapell kan av denna anledning sägas stödjas i och med att besökarna lockas till dem och de uppmärksammas. Det kan däremot verka motsägelsefullt att dessa starka kommunikativa visuella element även visat sig vara svaga kommunikativa visuella element. Detta tar inte ifrån dem

deras roll som också starka kommunikativa visuella element men det visar på att deras form, som arkitekterna har haft visioner med (Constant 1994; Johansson 1996) kräver en kulturell skolning för att kunna tolka. Detta argument motiverar även St-Denis (2020), Kazmierczak (2003) och Treib (2011) kan vara problematiskt för att den som ska tolka det formgivna elementet ska förstå det.

De andra svagare kommunikativa visuella elementen som identifierats som Granitkorset och Uppståndelsemonumentet har arkitekterna haft olika visioner med. Granitkorset ses som ett svagare kommunikativt visuellt element med tanke på dess formspråk. Kors beskrivs av Constant (1994) som en form med stark symbolik och som är en meningsbärare av många betydelser. Det är däremot viktigt att belysa att arkitekterna inte haft någon vision med Granitkorset. Att det därför inte går att se tolkningen av korsets form som allmängiltig kan av denna anledning anses vara precis vad arkitekterna velat. Det är upp till besökaren själv att bestämma vad tolkningen ska säga. Däremot kan detta också skapa förvirring som kan leda till att de med en kulturell skolning tolkar korsets betydelse utifrån dess symbolik. Det kommer med andra ord vara en annan tolkning än vad som var tanken, vilket St-Denis (2020) och Kazmierczak (2003) beskriver som en brist från formgivarens sida, som inte försett den som ska tolka designen med tillräcklig information för att göra en korrekt tolkning.

Uppståndelsemonumentet skulle tillsammans med landskapsbildens öppenhet ge tröst och mana de sörjande som kommer ut ur det Heliga korsets kapell till försoning. Monumentets betydelse och symbolik kräver en kulturell skolning eller vidare bakgrundsinformation för att lyckas tolka fullt ut. För den som har en kulturell skolning kan dess betydelse däremot, precis som St-Denis (2020) påstår, vara en stark form av kommunikation genom en helhetsupplevelse som inbegriper fler sinnen och en intellektuell förståelse. För de som däremot inte är bekanta med den kulturella skolningen kommer denna helhetsupplevelse troligtvis gå dem förbi. Av denna anledning har det ansetts vara ett svagare visuellt kommunikativt element.

De starkare kommunikativa visuella elementen har enligt Appletons (1996) analysmodell visat vara element i landskapet som människan uppmärksammar genom det de symboliserar och som kommunicerar till människan genom hennes biologiska arv. Element som kan erbjuda god sikt, skydd och möjlighet till gömställen (ibid.). Enligt analysresultaten visar detta på en oändlig variation av element som i ett landskap kan vara starka kommunikativa visuella element (Appleton 1996). Identifieringen av dem och utformningen av starka kommunikativa visuella element kräver med andra ord, kunskap om människans tolkning och uppfattning av miljöer för att lyckas skapa.

De svagare kommunikativa visuella elementen, som enligt Appletons modell inte motsvarar eller kommunicerar via människans biologiska arv, är element som kan tolkas först genom mer bakomliggande information av utformningen. De krävs en kulturell skolning där alla de svagare kommunikativa visuella elementen som har identifierats har visat sig stämma in. Kazmierczak (2003), St-Denis (2020) och Treib (2011) påstår alla att formgivna element som behöver en kulturell skolning för att förstå är problematiska i och med att de inte är allmängiltiga. På samma sätt menar St-Denis (2020) att en förståelse för historia och designhistoria är avgörande för att lyckas tolka vissa typer av utformning som utformats med denna typ av symbolik. Detta har även arbetets resultat visat med de byggnader vars utformning som bygger på historiska referenser från antiken visat sig vara svagare visuella kommunikativa element.

5. Diskussion

Vidare följer ett diskussionskapitel som inleds med en resultatdiskussion kopplad till en mer generell nivå av resultat och som belyser arbetets syfte med bakgrund i arbetets resultat. Avslutningsvis följer en metoddiskussion som med utgångspunkt ur arbetets valda metoder belyser vad som kunnat göras annorlunda samt var vidare forskning kan ta vid för att stärka de resultat som arbetet resulterat i.

5.1. Resultatdiskussion

Landskapsarkitekten som skapare av offentliga miljöer har en viktig roll i samhällsbyggandet vars gemensamma strävan är att skapa inkluderande miljöer för alla människor (Sveriges Arkitekter u.å.; SACO u.å). Detta arbetes syfte har varit att undersöka vilka designlösningar som kan kommunicera landskapsarkitektens visioner till alla människor och vilka som i stället inte kan uppfattas av alla. Arbetets resultat lyfter på så sätt en diskussion om ställningstaganden i utformningen av miljöer och landskap, vilket arbetets syfte även velat resultera i.

Om landskapsarkitektens strävan är att inkludera alla människor i en gemensam förståelse för den miljö som skapas, har arbetet visat att detta kräver att landskapsarkitekten har en förståelse för hur människan uppfattar, tolkar och upplever miljöer. Resultaten har visat att landskapsarkitekten kan kommunicera genom två former av gestaltande kommunikation:

1. Den allmängiltiga som bygger på människan som biologisk varelse och som uppfattas av henne via de visuella intryck och känslor hon får av miljön.
2. Den som kräver en förståelse och skolning av den kulturella kontext som det formgivna elementet bygger sin kommunikation på.

Dessa resultat belyser det landskapsarkitekten behöver ta ställning till som formgivare samt ger en bild av vilka utmaningar och möjligheter som finns för att lyckas skapa formgivna miljöer som inkluderar allas förståelse.

Med tanke på att Skogskyrkogården är en plats i Sverige som formgivits av svenska arkitekter kan det vara möjligt att dra slutsatsen att Skogskyrkogårdens formgivning enbart bygger på den svenska kulturen och att den av denna anledning skulle vara möjlig att tolka för alla svenska medborgare. Däremot är det mer komplext än så. Arkitekterna har i sin formgivning haft många inspirationskällor från andra kulturer där klassicistiska element och antika förebilder nämnts flertalet gånger (Constant 1994; Johansson 1996). Arbetet har däremot inte behandlat denna bakomliggande kulturella aspekt i förhållande till vad som för svenskar kan anses som allmängiltigt. Arbetet har strävat mot att identifiera element som anses allmängiltiga för alla människor.

Skogskyrkogården formgavs i en tid när det svenska samhället möjligen var mer homogent än idag. Med tiden har Skogskyrkogården utvecklats till en begravningsplats där många olika religionsutövande kan få sin sista vila (Skogskyrkogården 2015a) vilket skulle kunna visa på dagens pluralistiska samhälle. Även om de människor som begravs på Skogskyrkogården har levt och verkat i samma samhälle och troligen med utgångspunkt i samma kultur, kan deras bakgrund i en annan religion skapa andra behov av utformningen. Av denna anledning är utformandet av begravningsplatser, där alla människor slutligen ska gravsättas och där många religionsutövande ska representeras, en plats för alla människor. Det kräver en gestaltning som inkluderar alla och kan tolkas och förstås av alla människor vilket tidigare sagts vara svårt i ett pluralistiskt samhälle (Treib 2011). Det innebär att formgivaren av miljön, i detta fall landskapsarkitekten, förstår att dennes roll är att förse mottagaren av designen med tillräcklig information för att lyckas förstå den (Kazmierczak 2003).

Landskapsarkitektens utmaningar och möjligheter i kommunikationen innebär på så sätt även skyldigheter i rollen som skapare av offentliga miljöer som borde sträva mot att inkludera alla. Vilka historier berättas, för vilka personer är de tänkta, hur kan formgivning av landskap kommunicera utan en grund i kulturella, historiska och religiösa symboler? Detta är utmaningar som landskapsarkitekten behöver ta ställning till och där vidare forskning skulle behöva ta vid.

Arbetets resultat belyser de för landskapsarkitekten möjligheter och utmaningar som formgivning som kommunikationsmedel kan innebära, vilket även syftet med arbetet velat undersöka. För att stärka arbetets slutsatser hade ett flertal teoretiska perspektiv kunnat appliceras för att utvärdera och analysera platsen och arbetets

resultat än mer. Arbetets omfång gjorde dessvärre inte detta möjligt och av denna anledning får detta lämnas för vidare forskning att fördjupa.

5.2. Metoddiskussion

Arbetet genomfördes genom en litteraturöversikt och analyser utifrån Jay Appletons teorier och analysmodell vars resultat stöddes av ett teoretiskt ramverk. Litteraturöversikten genomfördes med stöd från relevanta publikationer om Skogskyrkogårdens gestaltning, historia och utveckling. Ett större antal publikationer hade kunnat stärka litteraturöversiktens resultat men ämnet visade sig däremot inte vara särskilt omskrivet. Arbetets resultat hade på så sätt stärkts om fler källor hade motiverat samma förhållningssätt.

Arbetet har inte strävat mot att utvärdera teorierna inom det teoretiska ramverkets trovärdighet eller identifiera eventuella brister. Jay Appletons teorier kan kritiseras med tanke på att teorierna inte bygger på forskning (Appleton 1996). Det är däremot viktigt att poängtera att Jay Appletons teorier framför allt har undersökts för att med bakgrund i miljöpsykologin applicera analysmodellen som grundar sig i teorierna.

Utmaningen med analyserna utifrån Jay Appletons analysmodell var att sätta sig in i hur metoden kunde användas. Det var av stor vikt för metodens trovärdighet att noggrant undersöka hur författaren använde sig av modellen. Jay Appleton bygger däremot sina motiveringar genom stora delar av det litterära verk som arbetet utgår ifrån, vilket i detta arbetes omfång inte gav möjlighet att studera djupgående. Den subjektiva påverkan på resultaten kan även kritisera resultatens trovärdighet. Resultaten av arbetet kan med andra ord med bakgrund i de valda teorierna av Appleton, som inte bygger på säkerställda antaganden, vara i behov av mer forskning eller kompletterande teorier för att sägas säkerställda.

Med detta sagt hade arbetet kunnat vara i behov av andra kompletterande metoder för att bekräfta många av de resultat som arbetet landat i. Inom ramen för detta arbete var vidare tillägg av fler kompletterande teoretiska perspektiv och undersökningar av till exempel färg och storlekens påverkan på upplevelsen av de formgivna miljöerna inte möjligt att genomföra. Av denna anledning får arbetet lämna möjligheten öppen för vidare forskning att ta vid.

6. Slutsatser - Landskapsarkitekten som kommunikatör

Arbetet har visat att landskapsarkitektens möjligheter att kommunicera genom formgivning av miljöer är ett komplicerat men inte omöjligt arbete. En förutsättning för att kommunikationen ska vara någorlunda framgångsrik är att landskapsarkitekten har kunskap om hur människan förstår sin omgivning och tolkar det hon identifierar i miljön där hon befinner sig.

Arbetet har visat att landskapsarkitekten kan styra den som betraktar en gestaltad miljö genom att med bakgrund i miljöpsykologin, utnyttja människans uppfattning och visuella upplevelser av miljöer. Det kan hjälpa landskapsarkitekten att mana betraktaren att dras till specifika platser eller uppmärksamma element i miljön som kan vara särskilt starka kommunikatörer både själva och i en kontext. Däremot kan landskapsarkitekten möta svårigheter i att lyckas kommunicera sitt budskap till en majoritet av människorna om formspråk, estetik eller symboler med kulturella kontexter används för att skapa visuella kommunikativa upplevelser.

Sammanfattningsvis kan arbetet konstatera att landskapsarkitekten i sitt arbete som skapare av offentliga miljöer, formger miljöer för alla människor. Det kräver att landskapsarkitekten tar sitt ansvar i denna roll och förvärvar sig kunskap om hur människan uppfattar, tolkar och upplever miljöer. Det är en utmaning men består även av stora möjligheter att undersöka i sin roll som kommunikatör via formgivning av miljöer.

Referenser

- Ahlin, J. (1985). *Sigurd Lewerentz arkitekt*. 1 Uppl., Stockholm: Byggförlaget
- Appleton, J. (1996). *The Experience of Landscape – Revisited edition.*, West Sussex: John Wiley & Sons
- Constant, C. (1994). *The Woodland Cemetery: toward a spiritual landscape*. 1 Uppl., Stockholm: Byggförlaget
- Johansson, B. O.H. (1996). *Tallum*. 1 Uppl., Stockholm: Byggförlaget
- Kazmierczak, T. E. (2003). Design as Meaning Making: From Making Things to the Design of Thinking. *Design Issues*. 19(2), 45-59.
<https://www.jstor.org/stable/1512016>
- Kyrkogårdsförvaltningen (2015). *Förvaltningsplan – Management plan*. [Förvaltningsplan]. Stockholm: Edita Bobergs.
<https://skogskyrkogarden.stockholm.se/globalassets/3-varldsarvet/managementplan-2015.pdf> [2021-02-23]
- Potteiger, M & Purinton, J. (1998). *Landscape Narratives: Design Practices for Telling Stories.*, John Wiley & Sons, Inc
- Robinson, N. (2016). *The planting design handbook*. 3 Uppl., New York: Routledge
- SACO (u.å.). *Landskapsarkitekt*. <https://www.saco.se/studieval/yrken-a-o/landskapsarkitekt/#:~:text=Som%20landskapsarkitekten%20arbetar%20du%20med,%2C%20torg%2C%20parker%20och%20skolg%C3%A5rdar.&text=De%20flesta%20landskapsarkitekter%20%C3%A4r%20anst%C3%A4llda,N%C3%A5gra%20arbetar%20%C3%A4ven%20som%20egenf%C3%B6retagare> [2021-03-14]
- Skogskyrkogården (2015a). *Granitkorset*.
https://skogskyrkogarden.stockholm.se/om_platsen/landskap/granitkorset/ [2021-02-23]
- Skogskyrkogården (2015b). *En angelägenhet för hela mänskligheten*.
<https://skogskyrkogarden.stockholm.se/varldsarvet/> [2021-02-23]
- Sveriges Arkitekter (u.å.). *Att bli och vara landskapsarkitekt*.
<https://www.arkitekt.se/din-karriar/bli-arkitekt/arkitektutbildning/att-bli-och-vara-landskapsarkitekt/> [2021-03-14]
- St-Denis, B. (2020). Meaning in landscape architecture: do the means fulfil the aims?. *Studies in the History of Gardens & Designed Landscapes*. 40(3-4), 238-262, DOI: 10.1080/14601176.2020.1810484

- Treib, M. (2011). Must Landscapes Mean? Approaches to Significance in Recent Landscape Architecture. I: Treib, M (red.) *Meaning in landscape architecture and gardens*. London: Routledge. 82-126.
- Treib, M. (1994). Constructing Significance. *Landscape Australia*. 16(1). 26-31.
- Treib, M. (1986). Woodland Cemetery – A Dialogue of Design and Meaning. *Landscape Architecture Magazine*. 76(2), 42-49.
- UNESCO (u.å.). *Inscription: Skogskyrkogården* (Sweden).
<https://whc.unesco.org/en/decisions/3229> [2021-03-14]

Figurförteckning

- Figur 1. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 2. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-11
- Figur 3. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15
- Figur 4. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15
- Figur 5. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15
- Figur 6. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-14
- Figur 7. Illustration av Sandra Andersson 2021-02-22
- Figur 8. Illustration av Sandra Andersson 2021-02-22
- Figur 9. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15
- Figur 10. Illustration av Sandra Andersson 2021-03-15
- Figur 11. Illustration: Sandra Andersson. (2021-03-21). Baserad på: Lantmäteriet (2020) SWEREF 99 TM, RH 200. Flygfoto och Fastighetskarta [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2021-03-21]
- Figur 12. Illustration av författaren, 2021-03-10
- Figur 13. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 14. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 15. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 16. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 17. Illustration av Sandra Andersson 2021-02-22
- Figur 18. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 19. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 20. Foto av Sandra Andersson 2021-03-10
- Figur 21. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 22. Illustration: Sandra Andersson. (2021-03-21). Baserad på: Lantmäteriet (2020) SWEREF 99 TM, RH 200. Flygfoto och Fastighetskarta [Kartografiskt material] <https://minkarta.lantmateriet.se> [2021-03-21]
- Figur 23. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 24. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 25. Foto av Sandra Andersson 2021-02-23
- Figur 26. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
- Figur 27. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18

Figur 28. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 29. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 30. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 31. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 32. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 33. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 34. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 35. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18
Figur 36. Foto av Sandra Andersson 2021-02-18